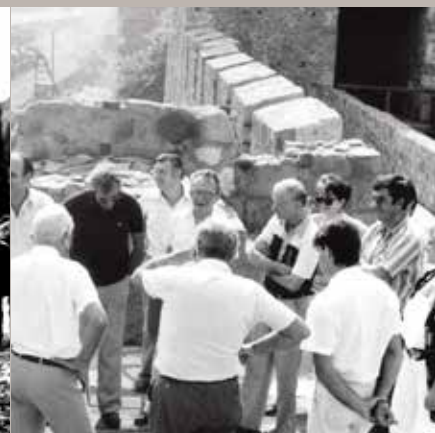

педесет 50 за 50

Изложба поводом 50 година од оснивања
Друштва конзерватора Србије

ПЕДЕСЕТ за 50

Изложба поводом 50 година
од оснивања Друштва
конзерватора Србије

50 за 50

Они су нас учили

Издавач

Друштво конзерватора Србије

Уредница

Катарина Максимов, председница ДКС

Ауторке текстова

Вера Павловић Лончарски

Катарина Максимов

Маја Ђорђевић

Мирјана Ђекић

Лектура

Ева Бан

Дизајн изложбе и каталога

Љубомир Максимов

Штампа

"Master print" - Нови Сад

Тираж 500 примерака

Извори фотографија на корицама:

Покрајински завод за заштиту споменика културе Петроварадин

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Регионални завод за заштиту споменика културе Смедерево

Приватна колекција породице Павловић

Приватна колекција Гордане Митровић

ISBN-978-86-80200-06-4

Уводна реч

„Не намећем ја неке своје мисли шта је и како је овде или онде требало радити. Нисам ја ни позван за то... Само кад ми се ево, сад дала прилика ипак ми савест налаже да, најдобро-намерније, додирнем, макар само мало овако и из далека, нека од тих вечитих 'шкакљивих' и проблематичних питања са којима се бори ЗАШТИТА од како је почела да се тиме бави.“ — Александар Дероко у *Сећања конзерватора*, Београд, 1982)

Друштво конзерватора Србије оформљено је из Подружнице конзерватора Србије која је деловала у оквиру тадашњег јединственог Друштва конзерватора Југославије. Пре тачно педесет година, 16. априла 1972, у Новом Пазару основано је ово струковно удружење у облику у којем и данас функционише, а окупља стручњаке различитих занимања око јединственог циља – заштите културног наслеђа Србије.

Континуирано посвећени унапређењу стручног и научног рада, оснивачи и најстарији чланови Друштва конзерватора Србије од почетка су активно пратили европске и светске токове у пракси заштите и максимално улагали себе и своје време, постављајући тако стандарде којима чак и садашње чланство, свесно или несвесно, тежи. Као залог струци успоставили су годишњи часопис *Гласник*, који се од 1978. године, ма како велики изазови били пред Редакцијом и Председништвом Друштва, публикује редовно. Тадашње актуелности постале су вечите теме о којима се свестрано разговара – услови и контекст у којима функционишу установе заштите, методологија истраживања и спровођења мера техничке заштите, анализа резултата у националним али и светским оквирима. А непрекидну и можда највећу вредност чланства у Друштву

конзерватора Србије чини „међусобно зближавање, отвореност, објективна обавештеност, искрена сарадња, стручно испомагање, образовање и усавршавање, с једне, и одлучније повезивање и непосредна сарадња са свим друштвеним, стручним и научним субјектима, с друге стране...“, како је Уредништво написало 1978. године поводом објављивања првог броја *Гласника ДКС*.

Због великог поштовања које буде њихове богате радне биографије и ставови које су заговарали, а поводом педесет година од оснивања Друштва конзерватора Србије, припремљена је изложба „50 за 50 – Они су нас учили“, посвећена пре свега људима у којима су све наредне генерације конзерватора налазиле своје узоре. Група оснивача, али и они који су их непосредно следили, својим свестраним деловањем уткали су у наше струковно удружење посебан „конзерваторски код“, за чијом је дефиницијом трагано кроз припрему ове изложбе.

„Уткало се то у мене. Можда је и то утицало да касније, као наставник, као руководилац Археолошког института, и сам пружим своје пуно поверење, своју пуну помоћ, младим, перспективним, заинтересованим стручним и научним прегаоцима. Чини ми се да сам се ретко кад преварио [...] Знам. Идеје се мењају, ставови се мењају. Те промене у највећем броју слушајева представљају знак прогреса. Но оне понекад могу да буду укључене и у гигања изазвана плимом и осеком. У научној заштити треба тачно одредити шта је плима, а шта осека, и јасно се одредити.“ — Ђурђе Бошковић у *Сећања конзерватора*, Београд, 1982.

Изложбу „50 за 50 – Они су нас учили“ чине педесет фотграфија – уметничких портрета или кадрова из радних и приватних ситуација, израђених аматерски или професионално, из публикација или приватних колекција, пажљиво бираних са идејом да се представи особеност

сваког приказаног конзерватора, а прати их понека анегдота, сећање на њихов карактер, име и дело.

Педесет конзерватора, овом приликом само симболично издвојени, своје каријере започели су најчешће још као студенти а крунисали их академским титулама и престижним наградама. Архитекте, историчари уметности, археолози, етнологзи, конзерватори, рестауратори, историчари, правници, хемичари и техничари овде приказани учествовали су у формирању најзначајнијих установа културе, покретали периодичне стручне часописе, публиковали литературу без које се данас не може замислити темељан истраживачки рад. Свестране личности, широких погледа на свет, подједнако су се добро сналазили на терену као и за радним столом претачући праксу у теорију и обрнуто.

„Сећам се тако, треба ту поставити свод, како би се заштитиле фреске, и калоту на разваљеном кубету, и ја ту горе на неким климавим, импровизованим, скелама ватам центре како би се скројили шаблони одређених кривина.“
— Александар Дероко у *Сећања конзерватора*, Београд, 1982.

Разноврсност струка, занимања и личних карактера допринела је и разноврсном материјалу који чини изложбу и каталог. Форма кратке појединачне биографије није била довољна да у потпуности представи сва достигнућа наших узора, међутим, на то није ни било претендовано. Основна инспирација тражена је у људским причама, колегијалним и породичним сећањима на време када су ови конзерватори остављали најупечатљивије трагове у заштити културних добара.

Било је изузетно задовољство истраживати и прикупљати материјал о професионалном али и приватном животу оних који су не само заслужни за оснивање Друштва, већ су поставили и озбиљне темеље стручног деловања на заштити културног наслеђа. Бројни телефонски разговори, преписке мејлом и вишемесечна потрага за фотографијама подстакли су сређивање старих архива, ормара,

тавана и кутија. У месецима рада на припремању изложбе и каталога поново су се са струком повезале породице оних чија имена и данас изговарамо с великим поштовањем.

Почетна идеја да се изложбом обележи јубилеј, пола века постојања Друштва конзерватора Србије, прерасла је у искрену жељу да што шира публика упозна пионире конзерваторске струке, али и да у временима која долазе задати концепт остане отворен за даљу допуну именима оних, никако мање вредних, који овом приликом нису стали у „симболичних педесет“.

На крају приче о поводу и процесу настајања изложбе искрену захвалност ауторке упућују Александри Новиков, Божидару Крстановићу, Бојану Поповићу, Брани Стојковић Павелки, Бранки Гугољ, Горану Бабићу, Гордани Гаврић, Гордани Митровић, Гордани Симић, Дејану М. Радовановићу, Дејану Р. Радовановићу, Донки Станчић, Драгану Станојевићу, Драгојли Живанов, Ђорђу Павловићу, Ивани Цветковић, Марини Нешковић, Марици Шупут, Мили Колар, Нађи Куртовић Фолић, Радиши Жикићу, Славици Вујовић, Снежани Неговановић, породицама Бргуљан, Јовић, Пајкић, Петровић, Радовић, Тимотијевић и свима који су вредним трагањем за фотографијама и допуњавањем биографија омогућили да се изложба и каталог „50 за 50 – Они су нас учили“ нађу пред публиком.

Катарина Максимов

„Видећете колико је тешко у конзервацији и рестаурацији погодити праву меру... али је још очигледније да живот и стихија неумитно делују не осврћући се на наша тражења компромисних решења за било који проблем у вези са конзервацијом.“ — Милан Лађевић о размишљањима сликара Светислава Страле, у *Сећања конзерватора*, Београд, 1982.

Фотографија
Архива САНУ

„Као асистент пратио сам професора на неколико његових великих путовања са студентима, у Египат, Италију, Грчку. Импресионирао нас је све једноставним и лаким тумачењима архитектуре, у великим широким потезима речи искусног znalца архитектуре, без сувишних детаља, наглашавајући да у првим сусретима са великим делима треба гледати, памтити, учити и уживати. Трагао је за свим што је било занимљиво у архитектури и изван архитектуре. Као да је све те градове видео већ небројено пута и први пут у исто време.” — Јован Нешковић, у *In memoriam*, Гласник ДКС 13/1989

Александар Дероко (1894–1988)

Александар Дероко – истраживач, конзерватор, пројектант, професор, академик, писац, сликар, пилот и „добри дух“ Београда, по свему ренесансна личност, један је од оснивача Друштва конзерватора Србије.

Са заштитом градитељског наслеђа сусрео се још као студент обилазећи терен с професором Петром Ј. Поповићем. Одмах по дипломирању 1926. године учествовао је у хитним конзерваторским радовима на цркви Манастира Сопоћани спроведеним ради очувања угроженог живописа.

Бављење споменицима средњег века неминовно га је водило на професору Габријелу Мијеу, чија је предавања слушао 1928. године.

Као најзначајнији подухват у ком је сарађивао у периоду до Другог светског рата истиче се обнова Манастира Жича и рестаурација Цркве Св.

Спаса. По окончаним радовима, у циљу формирања манастирског комплекса, Александар Дероко израдио је пројекте за епископску палату, Цркву Св. Саве, звонару и помоћне грађевине, чиме је показао да је дорастао захтевном задатку пројектовања у историјским целинама.

Истовремено је био посвећен раду на Архитектонском одсеку Техничког факултета Универзитета у Београду на предмету Византијска архитектура и обиласцима терена на којима је документовао стање средњовековне архитектуре и публиковао га у путописним белешкама.

Исто колико и сакрална архитектура интересовали су га средњовековни утврђени градови, археолошки локалитети и народно градитељство. У свим тим областима направио је помаке. Поједина остварења из његовог штампаног опуса, као што су *Средњовековни градови у Србији*, *Црној Гори и Македонији*, *Монументална и декоративна архитектура у средњовековној Србији* и *Народно неимарство*, чине капитална дела српске историографије.

С истим жаром пројектовао је цркве, стамбене зграде, надгробне споменике и спомен-обележја. Неки од њих, попут Храма Св. Саве на Врачару, Куће пуковника Елезовића или Интерната за студенте Православног богословског факултета, представљају значајне домете у београдској архитектури и споменике културе.

За дописног члана САНУ изабран је 1955, а за редовног 1961. године.

Раскошност и многострукост талената очитују се и у Дероковим сликарским делима, која ће се први пут наћи сакупљена на ретроспективној изложби 1980. године у Галерији САНУ.

Пред крај живота написао је две духовите и искрене мемоарске књиге.

Носилац је Ордена рада са црвеном заставом и Седмојулске награде.

Први је добитник Награде Друштва конзерватора Србије, установљене 1977. године, за залагање за очување старих градских и сеоских насеља и проучавање споменика архитектуре.

Фотографија из каталога изложбе
„Ђурђе Бошковић: Истраживања
средњег Полимља 1931–1935“, Музеј
Пријепоље, 2018.

„Био ми је наклоњен, у свим посветама у сепаратима називао ме је дете. Тако је називао и многе друге који су били у чувеном Кружоку за средњи век. Као асистент, наследила сам радни сто проф. Бошковића, али фиоке сам могла да отворим тек када је преминуо. Волео је да, на неки начин, и даље буде присутан у кабинету. У тим фиокама налазила се богата преписка са скоро свим тада у свету најчувенијим историчарима архитектуре, археолозима, византолозима и конзерваторима. Преписка је почела пре Другог светског рата. На једној разгледници коју је послао из Старог Бара тада младој Милки Чанак (још не и Медић) текст почиње са *'Милка, дете.'*“ — Нађа Куртовић Фолић

Ђурђе Бошковић (1904–1990)

Архитекта Ђурђе Бошковић једна је од најзначајнијих и најсвестранијих личности српске и југословенске заштите културног наслеђа. Од 1928. године, када је дипломирао на Техничком факултету у Београду, започео је његов стручни и научни рад на заштити и обнови градитељског наслеђа. Теренска истраживања са Габријелом Мијеом крајем двадесетих и почетком тридесетих година XX века била су пресудна при његовом опредељивању за проучавање средњовековних српских споменика. Ту наклоност несебично је делио са својим студентима када је постао наставник на Архитектонском факултету и формирао „кружок“, у којем су ставали најзначајнији конзерватори Србије друге половине претходног столећа. Уз теоријско знање које су стицали на факултету, савладавали су

и практична знања током теренских истраживања широм земље, међу којима се по значају и оствареним резултатима издваја Стари Бар.

Бошковићеви рани радови на проучавању и обнови Каленића, Пећке патријаршије и Бањске дефинисали су начела заштите архитектонске баштине. Примењени методи засновани на темељном проучавању и познавању европске праксе и данас су примери успешне конзервације, рестаурације и реконструкције.

Један је од оснивача Археолошког института, који је, уз јасну визију развоја и улагање у младе научне кадрове, и водио скоро три деценије. Покретач је *Старинара*, једног од најцењенијих часописа у овој области.

Од посебног су значаја његове књиге и текстови објављени у часописима које карактеришу поуздани научни ставови. *Основи средњовековне архитектуре, Архитектура средњег века, Средњовековна уметност у Србији и Македонији, Стари Бар, Манастир Хиландар – Саборна црк-*

ва, Sirmium: археолошка истраживања и Археолошка истраживања на подручју Ђердала само су нека од његових дела.

Захваљујући угледу био је предавач на страним факултетима и институтима и учесник најзначајнијих међународних конгреса и конференција. Библиографија његових радова објављена је у *Старинару* XX 1969. године.

Био је члан бројних друштава посвећених заштити културног наслеђа и археологији, Међународног комитета за историју уметности и Међународног комитета за византологију.

Носилац је Ордена заслуга за народ са сребрном звездом, Ордена заслуга за народ са златном звездом, Ордена рада са црвеном заставом и бројних повеља и признања.

Награду Друштва конзерватора Србије добио је за плодан рад на истраживању и проучавању културног наслеђа, значајне конзерваторске радове и заслуге у образовању архитектата.

Фотографија из приватне
колекције Гордане Митровић

„Упознала сам Иву Здравковића почетком осамдесетих година 20. века и много пута разговарала са њим у породичној кући Здравковића у Ул. Народног фронта 36, коју је пројектовао. Ови сусрети подстакнути су мојим интересовањем за урбано градитељско наслеђе новијег доба, посебно за делатност Јована Илкића. Показао ми је своје бројне бележнице, позајмио ми неопходну литературу и увео у свој свет научно-стваралачко-истраживачког рада. Драгоцене поуке о конзерваторској науци, приступу заштити и принципима 'конзерваторства' делом је преточио у низ публикованих радова и књига.“ — Гордана Митровић

Иван Здравковић (1903–1991)

Архитекта Иван Здравковић, један од најутицајнијих конзерватора у послератној Југославији, дипломирао је 1928. године на Архитектонском одсеку Техничког факултета у Београду. По завршетку факултета провео је две године у Паризу, похађајући најпре предавања Габријела Мијеа а потом и она на Институту за урбанизам. Та два пола представљаће окосницу његовог стручног рада. С једне стране био је дубоко одан проучавању и заштити културног наслеђа, превасходно средњовековног, а с друге посвећен проблемима развоја градова и критици савремене архитектуре.

Поборник јавног деловања у обе области, био је члан значајних удружења, најпре Клуба архитеката у међуратном периоду а затим удружења везаних за заштиту културног наслеђа.

И у публицистици се огледао у обе области те за собом оставио низ текстова, стручних расправа и књига.

Од 1945. године радио је у Конзерваторском одељењу Народног музеја, да би две године касније са Милорадом Панићем Сурепом основао Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије. Тада почиње и његова плодна каријера архитекте-конзерватора. Радови на реконструкцији и адаптацији за нову намену Конака кнегиње Љубице и Доситејевог лицеја у Београду, Амициног конака у Крагујевцу и Синагоге у Нишу представљају изванредне примере савремене конзерваторске праксе у којима су обнова према свим постулатима заштите и савремено функционисање доведени у исту раван.

Посебно се истиче рад Ивана Здравковића на заштити српских средњовековних градова и утврђења, међу којима су најзначајнији Ново Брдо, Звечан, Маглич и Смедеревска тврђава.

Истраживачки рад на терену и про-

учавање градитељског наслеђа резултирало су објављивањем грађе, често јединог извора за његову стручну и научну обраду. Објавио је књиге *Дубровачки дворци*, *Манастир Бођани*, *Средњовековни градови у Србији*, *Конзерваторски принципи и методи*.

Био је члан Извршног комитета Међународног савета за споменике и споменичке целине.

Учествовао је у покретању часописа *Саопштења и Зборник заштите споменика културе*.

Заслужан је за високе домете заштите градитељске баштине у Србији те њену промоцију и међународни углед, а његова библиографија доступна је у публикацији *Конзерваторски принципи и методи* из 1982. године.

Носилац је Ордена рада са црвеном заставом.

Добитник је Награде Друштва конзерватора Србије за 1977. годину за предан рад на проучавању архитектонског наслеђа и њиховој обнови и рад у Друштву конзерватора.

Фотографија
Лексикографског
одељења Матице
српске

„Као студенти архитектуре одлазили смо да слушамо његова предавања. Када је нас неколико, већ као предавачи, разговарало са њим у паузи једне конференције, добили смо интересант савет. По њему, добро је да професор буде један до два часа припреме испред студентата. Нисмо знали да ли мисли озбиљно или се шали.“ — Нађа Куртовић Фолић

Светозар Радојчић (1909–1978)

По основном образовању археолог а потом и историчар уметности, Светозар Радојчић усавшавао се у неким од најзначајнијих институција свог времена. Докторирао је 1934. године на Универзитету у Љубљани са темом *Портрети српских владара у средњем веку*.

Паралелно са стицањем научних звања текао је његов рад на терену, који је започео 1929. године на локалитету Велике Маленце код Брежица и наставио истраживањима црквава Аквилеје и Венеције, археолошким налазиштем Скупи и Царичиним градом.

За Скопље је везан и почетак његове професорске каријере, 1936. године

на Одељењу за археологију Филозофског факултета.

Четири ратне године провео је у немачким логорима, да би по повратку наставио педагошки рад на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду све до пензионисања 1977. године.

Током дуге научничке каријере био је драгоцен подршка не само историчарима уметности – конзерваторима него и архитектама приликом извођења конзерваторских радова. Узајамни однос градио се на могућности конзерватора да у Радојчићевим студијама пронађу неопходна знања и прилици професора да открића током конзерваторских радова угради у своја дела.

Конзерваторску струку сматрао је потпуно аутономном, високо ценећи њену способност, засновану на сензибилитету, опрезности и одмере-

ности, да карактер споменика културе очува у највећој мери.

Међу бројним делима једног од горостаса српске историје уметности истичу се *Портрети српских владара у средњем веку*, *Узори и дела старих српских уметника*, *Иконе Србије и Македоније*, *Мајстори старог српског сликарства*.

Од 1952. године био је дописни, а од 1963. редовни члан САНУ. Његова библиографија објављена је у *Годишњаку САНУ* 1960. и 1978. године.

Носилац је Ордена рада, добитник Хердерове, Седмојулске и Октобарске награде.

Награду Друштва конзерватора Србије добио је 1978. године за научни рад, образовање историчара уметности конзерватора и учешће у чувању споменика.

Фотографија из: Б.
Стевановић, „Радивоје
Љубинковић“, у: Габријел
Мије и истраживања старе
српске архитектуре, Београд
2019, сл. 102

„Он је спадао у онај сој ретких и драгоцених људи племенитих сањалица који су читаву своју научну активност заснивали на правом и изворном надахнућу, на киптећој осетљивости духа и бескрајном сензибилитету који је испуњавао њихово биће.“ — Радомир Станић и Момчило Митровић, у *In memoriam*, Гласник ДКС 4/1980

Радивоје Љубинковић (1910–1979)

Након студија историје уметности под менторством професора и академика Владимира Петковића, Радивоје Љубинковић у Паризу завршава двогодишњу специјализацију код Габријела Мијеа те се враћа у Југославију и ради као кустос Музеја јужне Србије у Скопљу. Педагошки и просветни рад започиње при Академији ликовних уметности у Београду, где је био хонорарни предавач од 1940. године на предмету Општа и нацио-

нална историја уметности. Четири године касније, као члан Комитета за културу Југославије, учествовао је у процесу реституције старина отуђених у иностранству током рата, а део је и тима за израду врло важног документа – Одлуке о заштити културних старина, донете јула 1945. године. Своја искуства преточио је у низ нових правилника, али и организацију стручних саветовања на којима је излагао реферате с циљем да укаже на задатке конзерваторске струке оног периода.

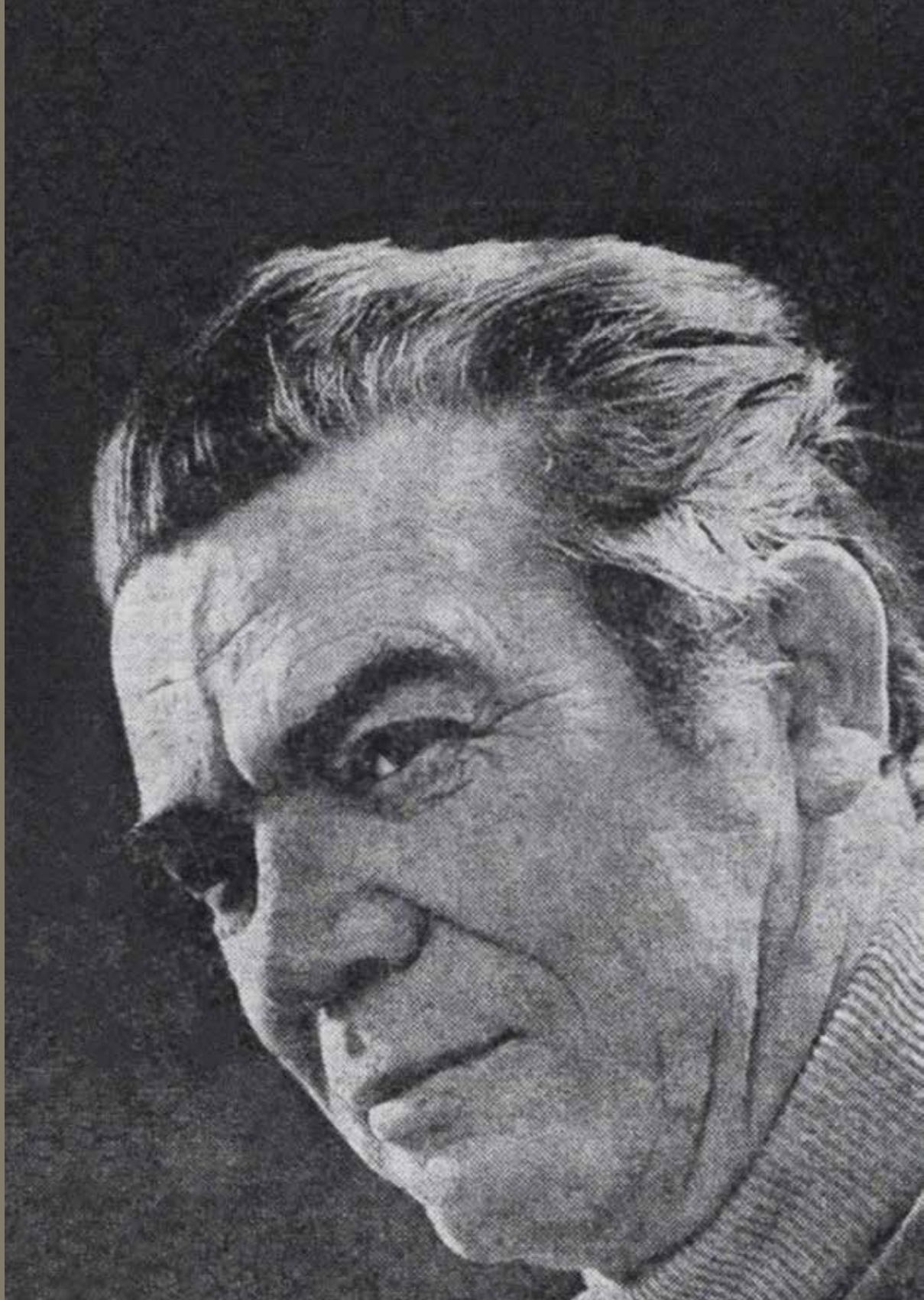
Љубинковић је био оснивач и први директор Савезног института за заштиту споменика културе. У оквиру ове институције покренуо је го-

дишњак *Зборник заштите споменика културе*, а као руководилац предано и узорно водио низ пројеката обнове културног наслеђа. Важан печат оставио је на Нишкој тврђави, Цркви Св. Софије у Охриду, Петровој цркви у Бијелом Пољу, Сашкој цркви у Новом Брду, црквама у Липљану, Прокупљу и Станичењу, манастирима Липовац, Темска, Љубостиња итд.

Уз Ђурђа Бошковића, аутор је изложбе „Југословенска средњовековна уметност“ постављене у Паризу 1950. године.

Богату професионалну каријеру завршио је радом у Археолошком институту.

Фотографија из каталога
Уметничке галерије Даут
пашин амам у Скопју, 1972.

„О Здравку се мора говорити као о другу и човеку поштеног и честитог карактера, благе и мирне нарави и увек ведрога духа и веселог расположења, Без његове присутности састанци и конгреси конзерватора у Србији и Југославији нису могли да се замисле, јер их је он својом ведрином и стручним саветима увеличавао и освежавао.“ — Иван Здравковић, у *In memoriam*, Гласник ДКС 4/1980

Здравко Блажић (1917–1979)

Цео живот Здравка Блажића, сликара и рестауратора, присно је повезан са заштитом и конзервацијом споменика културе. Одмах после школских дана предузео је обимне радове на чишћењу, конзервацији и рестаурацији фресака у Северној Македонији. Отпочео је са Црквом Св. Софије у Охриду, где је први пут у Југославији применио неке савремене методе у чишћењу, конзервацији и презентовању зидних слика. Пошто је тај посао успешно завршио, после неколико година је, стекавши и сам велико искуство, наставио да ради на многим другим црквама и манастирима:

Богородици Перивлепти у Охриду, Спасовој цркви у Кучевишту, Водочи и Вељуси код Струмице, Св. Ђорђу у Курбанову, самостанској цркви у Лепоглави итд. После Блажићевих подухвата, увек добро организованих и учено вођених, многе средњовековне фреске заблистале су првобитним сјајем, што је имало за последицу, пред осталог, њихово много свестраније и поузданије научно испитивање.

Током читавог радног века окружавао се младим сарадницима, на које је преносио модерна европска знања о конзервацији и рестаурацији фресака, као и своје искуство стечено на живопису у нашој земљи. Вероватно више него иједан рестауратор старије генерације он је учинио да се преко предавања, семинара и непосредног саветовања организованих

на појединим споменицима културе образују млади стручњаци у Северној Македонији, у Скопљу и Охриду, али и у Београду, Загребу, Љубљани, Новом Саду, Задру, Приштини. Све време службе његова делатност била је, исто тако, везана за конзервацију и рестаурацију икона.

Један је од оснивача Завода за заштиту споменика културе СР Македоније, а у Београд прелази након реорганизације атељеа за рестаурацију слика у Народном музеју. Са својим колегама конзервирао је више десетина икона с подручја читаве Југославије како би биле изложене у Охриду 1961. године, за време одржавања Византолошког конгреса. Своју рестаураторску активност завршио је у Музеју савремене уметности у Београду.

Фотографија из: С.
Ненадовић, Осам векова
Хиландара – грађење и
грађевине, РЗЗСК, 1997.

„Било је то, чини ми се, с пролећа 1934. године. У то време био сам у војној школи и спремао сам се за сасвим други позив. Имао сам предмет минерство и наставник нас је одвео на практичну вежбу на Авалу. [...] Судбина је доделила будућем чувару културних добара трагичну улогу да својом руком дигне у ваздух део једног значајног историјског споменика, града Жрнова на Авали. Но, касније, после неколико година, она ће ме одвести у Матарушку Бању, где сам се први пут сусрео са Жичом, а затим са Студеницом. То је било од пресудног значаја за моје касније животно опредељење: заштиту и проучавање архитектуре прошлости.“ — Слободан Ненадовић, из *Сећања конзерватора*, Друштво конзерватора Србије, 1982

Слободан Ненадовић (1915–2004)

Међу првим конзерваторима који су радили у Републичком заводу за заштиту споменика културе од оснивања 1947. године био је Слободан Ненадовић, архитекта. Учествовао је у спасилачким акцијама на временом и ратом порушеним и угроженим споменицима: Смедеревској тврђави, Царичином граду, Градцу, Жичи, Старој и Новој Павлици, Синан-пашиној џамији, као и у првим теренским рекогносцирањима о стању споменика, нарочито на територији Косова и Метохије. У Републичком заводу био је запослен свега осам година (1947–1955), али и након тог периода на-

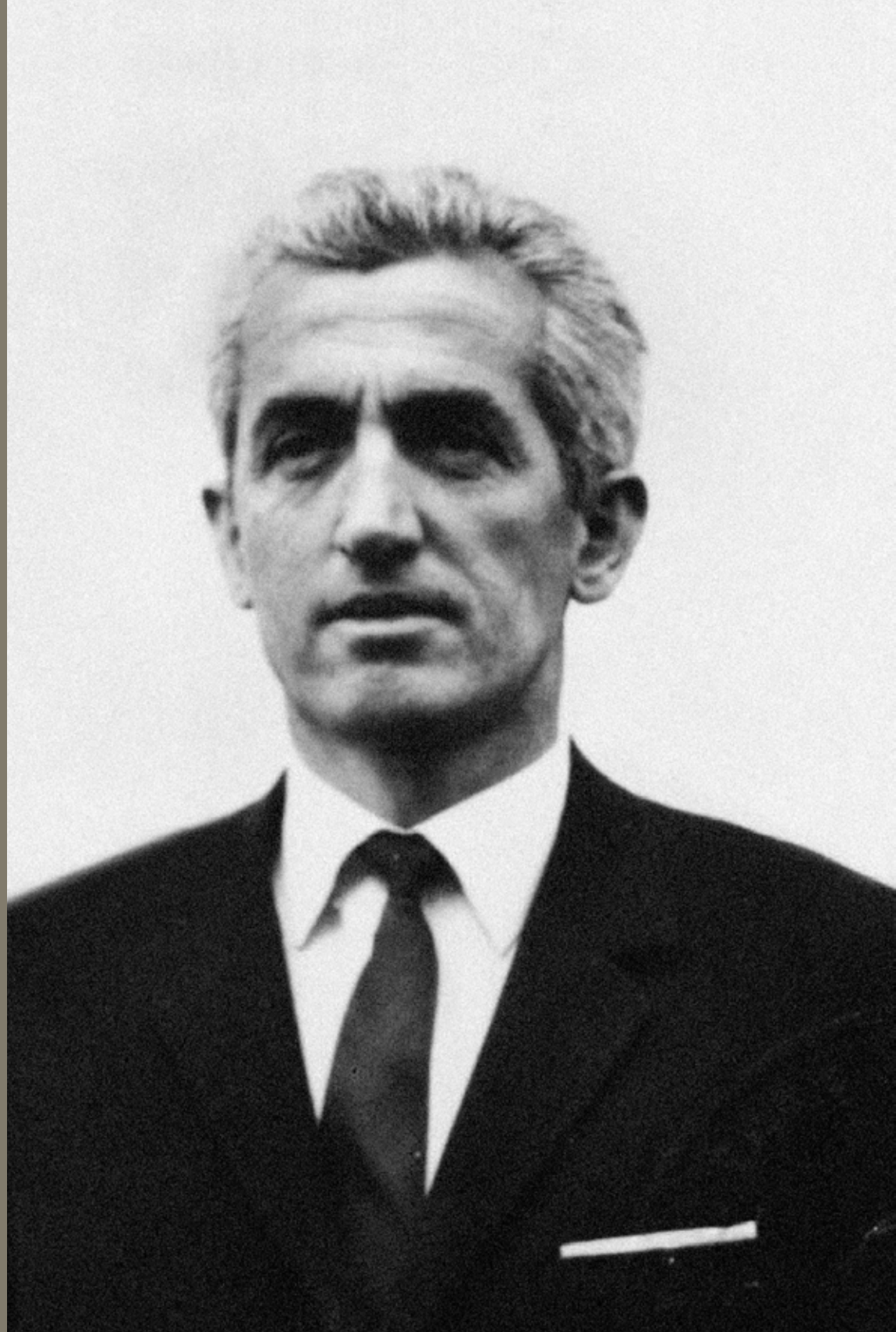
ставио је да изводи врло значајне конзерваторско-рестаураторске радове: на Цркви Богородице Љевишке у Призрену, више објеката у Студеници, тврђави у Манасији, старој трпезарији у Дечанима. Три деценије бавио се заштитом и проучавањем већине грађевина Манастира Хиландара, а његов најважнији пројекат била је изградња нове зграде библиотеке где се чувају историјске вредности овог манастира.

Био је редовни професор на Архитектонском факултету у Београду (1955–1981), шеф Катедре за развој архитектуре и уметности и руководилац последипломских студија у области заштите, ревитализације и проучавања градитељског наслеђа. Библиографија његових радова објављена је 2001. године у *Гласнику ДКС* број 25.

Друштво конзерватора Србије наградило га је 1979. године за велике заслуге у заштити културног наслеђа, за изведене сложене конзерваторске захвате на српским споменицима у земљи и иностранству од првих дана спасаваљачког рада у ослобођеној земљи, за значајну научну и педагошку делатност и допринос раду ДКС.

У посебном издању Друштва конзерватора Србије *Сећања конзерватора* (1982) Слободан Ненадовић пише о првим конзерваторским радовима, људима које је сусретао у бројним местима, радницима, колегама, рекогносцирањима по беспућу, преласку преко оштећеног моста изнад Бистрице, путовањима, змијама и слепим мишевима и на тај начин изванредно осликао почетке конзерваторске струке.

Фотографија из: Д. Војводић, Милан
Ивановић (1923–2011), Косовско-
метохијски зборник 5, Београд
2013

„Ивановић је доживео да постане немоћни сведок систематског уништавања косовско-метохијских цркава и злосрећни хроничар њиховог нестајања. Они који су га познавали добро знају колико му је то тешко падало. Упркос свом чемеру, писао је да би се што више тога запамтило, да би се макар у успомени сачувало. Писао је да би написано послужило као наук свима, наук који ће помоћи да схватимо вредности властитог културног блага и подстицати нас да га боље чувамо.” — Драган Војводић

Милан Ивановић (1923–2011)

Милан Ивановић рођен је у метохијском селу Добруша код Пећи. Основну школу завршио је у Добруши, а шест разреда гимназије у Пећи. Када су, 1941. године, све српске школе на Косову и Метохији укинуте, даље школовање наставља у Битољу и Београду, у Шестој мушкој гимназији. Дипломирао је на Одељењу за Историју уметности Филозофског факултета у Београду 1954. године. Од 1954. до 1956. године био је професор Средње уметничке школе у Пећи.

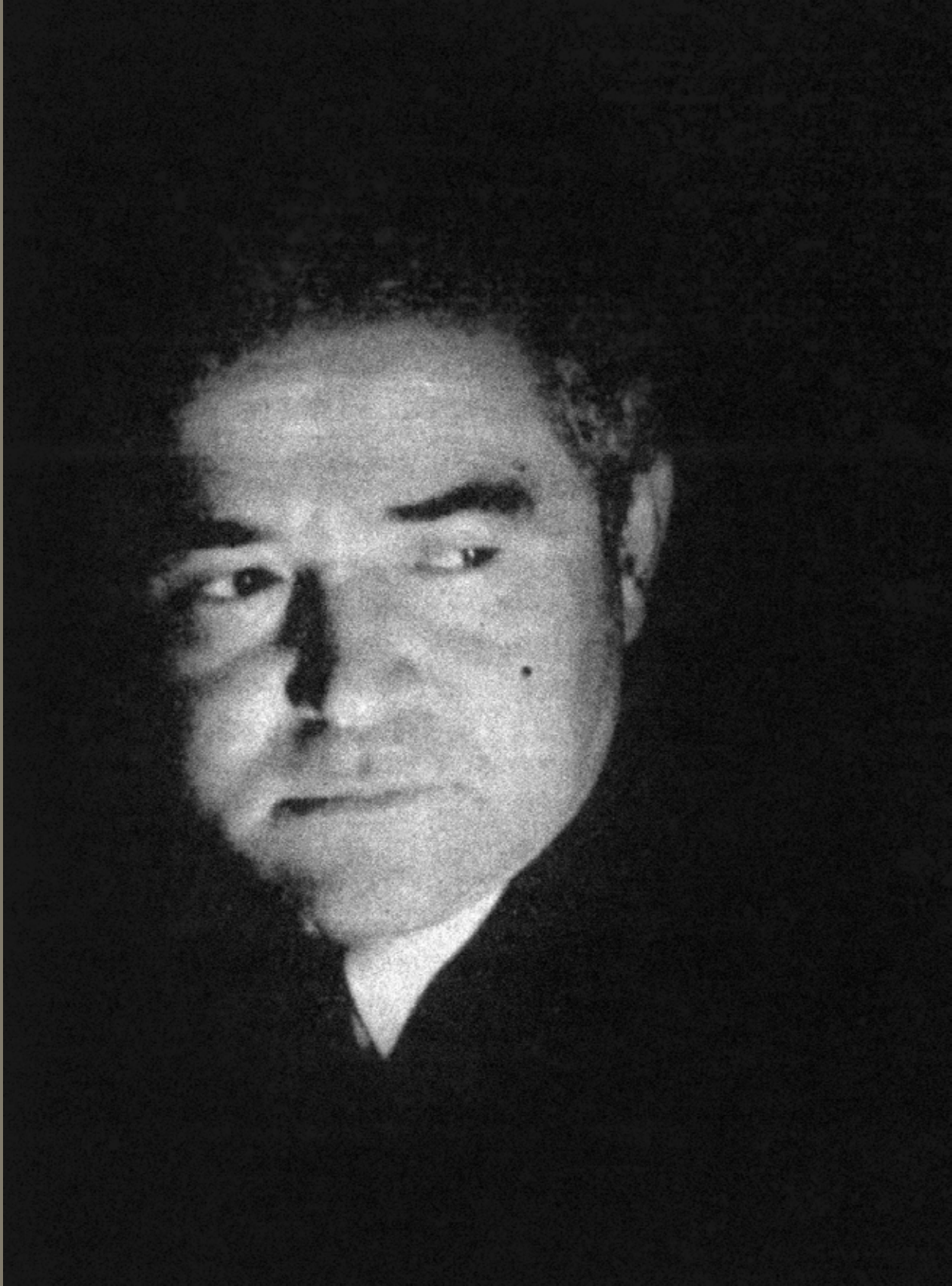
Као први дипломирани историчар

уметности на Косову и Метохији, 1956. године постављен је за директора Завода за заштиту споменика културе Аутономне Косовско-метохијске области, касније Покрајинског завода за заштиту споменика културе у Приштини. Од 1968. био је директор Галерије фресака у Београду. Када је, 1973. године, Галерија прикључена Народном музеју у Београду, постаје шеф новооснованог Центра за документацију. Његово огромно искуство у стварању документационих база доноси вредне резултате. Међу њима се по значају издваја збирка фотографија и калкова старих српских натписа, нарочито оних са цркава и древних надгробних споменика Косова и Метохије. Члан Међуодељењског одбора Српске академије наука и уметности за про-

учавање Косова и Метохије био је од његовог оснивања, а секретар преко две деценије, све до 2008. године.

Радећи на проучавању, заштити и популаризацији споменика културе Косова и Метохије пуних 40 година, публиковао је преко 70 научних радова. Након његове смрти објављено је 2013. године капитално дело *Метохија, споменици и разарања*. За дугогодишњи рад на заштити споменика културе на Косову и Метохији указом Председништва СФРЈ одликован је Орденом Републике са сребрним венцем. Награду Друштва конзерватора Србије добио је 1979. године за истраживање и откривање споменика наше прошлости и плодну научну делатност.

Фотографија из Гласника
Друштва конзерватора
Србије 13/1989

„О себи је говорио: Мој живот је текао у свету давно изумрелих светаца, фресака, дебелих влажних зидова и тананих сликарских осећања, која су испољавали давно изумрели мајстори што су те фреске сликали. Ту, у том свету, доживљавао сам, и доживљавам најлирскија узбуђења, која иду руку под руку са – реуматизмом.” — Радомир Петровић, у *In memoriam*, Гласник ДКС 13/1989

Милан Лађевић (1914–1998)

Милан Лађевић, сликар-конзерватор, као студент се придружио професору Светиславу Стралу, који је од Милорада Панића Сурепа добио задатак да окупи сараднике ради заштите најугроженијих фресака. То је било време кад се радило без потребних средстава, уз много сналажења, кад се конзерваторски поступак градио на лицу места. Ове пионирске почетке Милан Лађевић описао је у тексту *Моја прва конзерваторска*

узбуђења, штампаном у посебном издању Друштва конзерватора Србије *Сећања конзерватора* 1982. године. Бавио се организовањем првих великих конзерваторских подухвата, као и радовима на чишћењу и санацији фресака. Са страшћу младог сликара укључио се у прве редове те борбе, започињући племенит и одговоран посао који је наставио да обавља током свог радног века.

Запослен у Републичком заводу за заштиту споменика културе од 1950. до 1979. године, био је носилац подухвата као што су дуготрајни и осетљиви конзерваторски поступци и операције у Богородици Љевишкој, Дечанима, Сопоћанима, Студеници,

Петровој цркви и другим врхунским средњовековним споменицима. Његов рад *Тридесет година искуства на конзервацији фресака* није објављен, али је исте изузетно важан управо за разумевање историје образовања и стварања реставраторске струке.

Друштво конзерватора Србије доделило је 1979. године Милану Лађевићу Награду за пионирски рад у спасавању фресака у средњовековним српским манастирима у тешким послератним условима, за откривање многих драгоцених зидних слика, међу којима су и оне најстарије, као и за изведене значајне конзерваторске и реставраторске радове.

Фотографија из Гласника
Друштва конзерватора
Србије 13/1989

„Сликара и поета у души, трајно је остао романтично везан за средњовековну архитектуру и веома је много допринео да се неки споменици културе разјасне до детаља. Веома тих, али не и повучен, своје задатке је планирао до детаља и доследно их спроводио. Волео је да ради са студентима на терену, стрпљиво нас обучавао како да запажамо и представљамо детаље и да све што видимо и писмено, са стране цртежа, убележимо. То су биле и приче укућана чије су куће снимане, разни рецепти које смо добијали, али и озбиљне опаске о могућим изменама током градње. Неколико година водио је велику екипу студената на истраживање Старе чаршије у Ђаковици, која је, нажалост, нестала у бомбардовању 1999. године. Сви који смо тада били са њим имамо најлепше успомене на те дане, остали смо пријатељи, а од професора Вуловића смо, успут, научили и да ценимо коњак *Скендербег*, с којим смо, уз песму и гитару проводили вечери у тада надалеко чувеном хотелу Паштрик“. — Нађа Куртовић Фолић

Бранислав Вуловић (1921–1988)

Прва знања о заштити споменика архитекте Бранислав Вуловић стицао је током студија, радећи у екипама које су утврђивале стање градитељског наслеђа након ратних разарања. Као архитекту са искуством у раду на споменичком фонду Завод за заштиту споменика културе НР Србије ангажовао га је за спасавање и конзервацију угрожених споменика. Његови радови на Богородичиној цркви и Цркви Св. Николе код Куршумлије, Пећкој патријаршији, Грачаници и

Раваници, засновани на студиозном приступу и аналитичности али и стручној храбрости, представљају изузетна остварења послератне конзерваторске праксе. Истраживање и проучавање Хиландара, Сисојевца, Дренче и тврђаве у Крушевцу било је у основи њихове конзервације и рестаурације.

Као угледни конзерватор нашао се међу онима који су учествовали у спасавању споменика старе Нубије.

Истовремено с практичним радом текла је и универзитетска каријера Бранислава Вуловића. Од 1952. године био је запослен на Архитектонском факултету, где је 1976. постао редовни професор на предмету Ис-

торија архитектуре. Кроз наставу на последипломским студијама заштите градитељског наслеђа формирао је неопходан научни кадар.

Интересовање архитекте Вуловића није се ограничавало на средњовековно сакрално градитељство и фортификације; било је усмерено и на стара градска језгра и њихову ревитализацију. Међу бројним студијама посебно се истиче она о чаршији у Ђаковици.

Добитник је Награде Друштва конзерватора Србије за 1980. годину за успешан рад на заштити и обнови најзначајнијих споменика средњег века и за истрајно васпитавање младих архитеката конзерватора.

Фотографија из часописа
Дуга, април 1956. године

„Био је међу првима, ако не и први од савремених српских песника, који је интуитивно, са својим стиховима сатканим од саме слутње – као у неком живом и изнова откривеном пејзажу – боравио под сводовима наших (у то време) готово заборављених и оронулих манастира... да би касније у њихову сложену древност покушао и рационално да проникне својом есејистичком мишљу... Зар нам се не чини да је овај песник у 'једном добу' имао и 'умео нешто да каже' у поезији која је исписана на српском језику?!" — Стеван Раичковић, песник, у Политици 18. октобра 2003.

Светислав Мандић (1921–2008)

Песник, сликар, историчар уметности и кописта фресака Светислав Света Мандић био је особа ренесансног типа. Од 1951. до 1960. године радио је у Републичком заводу за заштиту споменика културе, где је основао сликарско-конзерваторски атеље, а потом у Галерији фресака, којом је руководио. У почетним годинама успостављања заштите бавио се заштитом фресака од пропадања у Студеници, Сопоћанима и Милешевима.

Покренуо је *Зограф*, часопис којем

је дао име, облик и поставио концепте уредио неколико бројева. Био је уредник у више издавачких кућа, као на пример у Издавачком заводу „Југославија“, где је покренуо и уређивао едицију *Уметнички споменици у Југославији*.

Многе његове песме посвећене су мотивима средњег века, којима је био окружен док је радио у црквама. Објавио је збирке *Кад млидијах живети*, *Милосно доба* и *Песме*, а посебно су му познате песме *Анђео из Милешеве* и *Рашки песник*. Светислав Мандић писао је о бројним темама из историје уметности средњег века и конзервације у стручним часописима али и дневним и недељним листовима. Од ових текстова приредио је збирку *Древник (записи кон-*

зерватора), коју је 1975. године објавило „Слово љубве“. Кад је говорио о томе да би за конзерваторе и музеалце било корисно да имају књигу коју би често ишчитавали ради развијања самосталног духа у трагању за новим и другачијим сазнањима, Радомир Николић мислио је управо на *Древник*.

Друштво конзерватора Србије доделило му је Награду 1980. године за успешне радове на заштити средњовековног уметничког наслеђа, за особени трагалачки приступ споменицима прошлости и за откривање нових вредности у њима, за стихове и копије дела којима је свет старе уметности приближио савременој свести.

Фотографија из приватне
колекције Гордане Митровић

„Брана Живковић није волео да прима женске чланове због тежине теренског живота. Његовој мушкој екипи придружио сам се 1969, кад смо радили у Црној Реци, Градцу и Грачаници. Наш шеф Брана попео би се на скелу, седео згрбљен све време, непријатно ћутао и цртао фреске. Није дозвољавао да неко из екипе гласно говори или се шали са посетиоцима. После рада или недељом, када се није радило у цркви, Брана је био сасвим други човек, веома опуштен и дечачки се шалио са нама“. — Радомир Петровић – сећање у Гласнику ДКС 19/1995

Бранислав Живковић (1921–1994)

Један од стубова конзерваторске делатности у Србији, Бранислав Живковић, сликар-конзерватор, радио је у Републичком заводу за заштиту споменика културе од 1951. до 1986. године. Припада најужем кругу ентузијаста који су са Милорадом Панићем Сурепом обавили пионирске послове у заштити културног наслеђа. Извршио је конзервацију и рестаурацију више хиљада квадратних метара фресака у бројним средњовековним црквама. Богати радни век провео је на скелама, а конзерваторском по-

зиву прилазио је с аскетском стро-гошћу. Истраживање и откривање уметничких споменика спроводио је на веома систематичан начин – цртањем фресака. Цртајући фреске доживљавао је радост. Разумео је да фотографија не може забележити на фрескама оно што може око, поготово на фрескама временом доста испраним или оштећеним. По свом цртачком дару, вештини савлађивања пером огромних зидних површина и истрајности Брана Живковић није имао премца у целој српској служби заштите споменика културе.

Цртао је фреске од Хиландара до Сент Андреје, са супругом Зденком излагао њихове копије у великим градовима Европе и Америке, сарађивао и дружио се са знаменитим

историчарима уметности и конзерваторима.

Његови цртежи објављени су у четрнаест свезака *Споменици српског сликарства средњег века* у издању Републичког завода и Галерије Матице српске.

Бранислав Живковић био је стожер Друштва конзерватора Србије од оснивања, председник, секретар и члан управе. За систематичан рад на заштити средњовековног зидног сликарства, брижљиво документовање уметничких дела, успешно обучавање младих сликара конзерватора и за изванредан допринос раду и развоју Друштва Награду је добио 1980. године.

Фотографија Народног
музеја Краљево, аутора
Срђана Вуловића

„Поновити уметност, оживети векове, пренети тачну копију фреске задатак је који је Зденка, како је сама истицала, крепка и весела, јер се тако само може и мора, маестрално остваривала. У изврсној кондицији, објашњавала је да је за рад конзерватора неопходна физичка спрема. Узор и идеал који је волела да копира били су Сопоћани. Када је причала о Сопоћанима, мењало се осветљење у просторији, као да је из ње куљала палета тринаестог века. Ваљда је зато један од њених текстова насловљен *Обојена светлост Сопоћана*.“ — Бојан Поповић

Зденка Живковић (1921–2011)

Првој генерацији школованих копииста фресака припада Зденка Живковић, сликар-конзерватор, која је у овој области оставила немерљиво културно благо и заоставштину коју чувају бројне институције културе, а посебно Галерија фресака у Београду. Одмах по завршетку Академије ликовних уметности у Београду 1947. године придружила се француским копиистима, а технику копирања унапредила примењивањем принципа

наношења боје као у средњем веку и коришћењем пигмената уместо темпера. Наставила је да ради са супругом Браниславом Живковићем, који је био посвећен конзервацији и изради цртежа, док се она бавила израдом копија. Њихов први заједнички пројекат био је копирање 150 мотива са фресака Цркве Богородице Љевишке у Призрену. Картоне које су израдили припремили су за изложбу која је 1955. године први пут приказана у Француској, потом обишла бројне градове у Србији и свету, а повремено се поставља и до данашњих дана.

Зденка Живковић радила је у Галерији фресака од 1962. до 1976.

године, где је основала сликарски атеље, а наставила је рад у Галерији Матице српске и на формирању Галерије копија фресака Рашке школе у Краљеву. У свим овим установама налазе се копије које је она израдила у бројним средњовековним црквама и које се често користе за изложбе.

Друштво конзерватора Србије наградило ју је 1982. године за дугогодишњи предани и успешни рад на копирању зидних слика. По успостављању Награде ДКС Зденка је увела обичај да се, уз диплому, награђенима додели и копија фреске, а мотив је бирала према личности колеге.

Фотографија из
приватне колекције
породице Нешковић

„Личност професора Јована Нешковића красиле су дивне људске врлине – умност, благородност, стрпљење, толеранција, скромност, али поседовао је и низ изузетних особина – архитектонски таленат, цртачку способност, стваралачку интуицију и упорност да се залаже за принципе које је сматрао темељним у заштити споменика културе.“ — Нађа Куртовић Фолић

Јован Нешковић (1929–2006)

Јован Нешковић припада плејади угледних конзерватора и научника који су своје прве стручне кораке начинили у „кружоку“ професора Ђурђа Бошковића. Рекогносцирање терена централне Србије, а потом учешће у екипи која се бавила истраживањем и проучавањем старог Бара показали су се као изванредна основа за његово будуће опредељење.

Завод за заштиту споменика културе Војводине, Савезни институт за заштиту споменика и Завод за заштиту споменика културе НР Србије били су успутне станице у којима је стасавао као конзерватор и припремао се за будућу професију универзитетског професора, коју је започео као асистент Александра Дерока. Генерације студената похађале су

предмет Архитектура прошлости, а касније и Заштита и ревитализација градитељског наслеђа. Онима који су изабрали да се баве заштитом наслеђа на последипломским студијама професор Нешковић био је предавач и ментор. Посвећеност раду са студентима и подизање угледа Катедре били су једнако вредни као и научноистраживачки рад усмерен највећим делом на средњовековном градитељском наслеђу.

Конзерваторско-рестаураторски радови на Петровој цркви код Новог Пазара, Цркви Св. Петра у Бијелом Пољу, Ђурђевићевим ступовима у Расу и Смедеревској тврђави представљају узор по промишљеном конзерваторском поступку, поштовању аутентичности и очувању интегритета споменика културе.

Посебно се издваја рад на Ђурђевићевим ступовима, може се рећи животном делу конзерватора Јована Нешковића, у ком су обједињени резултати дугогодишњих истраживања мана-

стирског комплекса и став о интервенцији заснованој на поузданим, неспорним подацима стручно и научно доказивим.

Залагање за очување просторних целина резултирало је студијама Старог Раса са Сопоћанима и Старе чаршије у Новом Пазару. Од посебног је значаја студија о Чаршији у којој је примењена методологија заштите и ревитализације према начелима урбане конзервације.

Добитник је Јубиларне награде Савеза друштава конзерватора Југославије и Новембарске награде Новог Пазара. Библиографија Јована Нешковића објављена је 2006. године у *Гласнику Друштва конзерватора Србије* број 30.

Награду Друштва конзерватора Србије добио је 1981. године за успешан рад на заштити и обнови најзначајнијих српских споменика средњег века и за допринос образовању младих архитеката-конзерватора.

Фотографија из
приватне колекције
Милке Чанак Медић

„Иако сви знају Милку Чанак Медић као истраживача и аутора бројних књига о архитектури, ја је памтим и као неког ко се није либио да на терену испрља руке. Сећам се како је у Дечанима 1987. године уређивала ризницу и са хилти бушилицом у рукама нападала рустичан љути камени зид да би поставила полице за иконе.“ — Брана Стојковић Павелка

Милка Чанак Медић (1929–2022)

У истраживању, конзервацији и научном тумачењу античких и средњовековних споменика Милка Чанак Медић, архитекта, остварила је изванредне резултате. Још као студент била је члан тима који је водио проф. Ђурђе Бошковић на истраживањима архитектонског наслеђа Старог Бара. Убрзо се запослила у Савезном институту (1952–1969), а потом наставила рад у Републичком заводу за заштиту споменика културе (1969–1992). У овим установама обављала је сложене пројекте реконструкције Амфитеатра у Солину и Базилике у Хераклеји, као и измештања праисторијског налазишта Лепенски Вир. Систематско истраживање и проуча-

вање античких остатака у Гамзиграду преточила је у докторску дисертацију. За овај антички комплекс значајан је њен допринос у делимичној реконструкцији и анастилози појединих грађевинских целина. Посебно је важно и њено ангажовање у Котору, након разорног земљотреса, у којем је наставила да се бави конзервацијом и истраживањем више цркава.

У конзерваторској струци оставила је запажен допринос у примени методолошких поступака свеобухватног истраживања за које је претходно израђена целокупна техничка документација. На основу тога осмислила је и покренула Корпус споменика српске архитектуре средњег века, капитални подухват у области историје архитектуре. У овој области запажене су и њене монографије о манастирима Дечани и Жича и Цркви Св. Ахилија у Ариљу. Изузетно богата библиографија њених научних и стручних радо-

ва објављена је 1998. године у *Гласнику ДКС* број 22.

Од оснивања Друштва конзерватора Србије Милка Чанак Медић била је његов активан члан. Била је председник Друштва и први уредник *Гласника ДКС*. Друштво конзерватора Србије наградило ју је 1982. године за дугогодишњи успешан рад на заштити најзначајнијих античких и средњовековних споменика; за предано истраживање и бројне научне студије о архитектонском наслеђу; за изванредан допринос унапређивању научне методологије рада на заштити споменика старог градитељства.

Поводом шест деценија рада Милке Чанак Медић Друштво конзерватора Србије издало је 2010. године пригодну публикацију *Јубилеј конзерватора* и свечано јој је уручен први примерак приликом прославе Дана заштите.

Фотографија Завода за
заштиту споменика културе
града Београда

„Његов посебан квалитет огледао се и у способности да непогрешиво процени вредности и могућности својих сарадника као и да мудро изабере оне најближе, почевши од Радомира Станића, који му је био помоћник. У току лета су обојица, наизменично, обилазили локалитете или објекте на којима су се обављали истраживачки или конзерваторско-рестаураторски радови. У таквом једном обиласку Голупца, у ком је тада постојао само скромни хотел с рестораном, екипа стручњака која је радила на Голубачкој тврђави решила је да директору за ручак спреми дунавског сома. Ручак је организован у теренској бараци на градилишту на обали Дунава. После извештаја о радовима и ручка Јован Секулић се свима захвалио и духовито закључио да им је на терену јако добро јер свакога дана једу рибу велику као прасе.“
— Гордана Симић

Јован Секулић (1921–2009)

Историчар уметности Јован Секулић, оснивач Завода за заштиту споменика културе града Београда, каријеру је започео као кустос Народног музеја, у ком је радио од 1953. до 1959. године у Одељењу новије југословенске уметности. Иако је показао завидан успех у раду и добио као подстицај стипендију за усавршавање у Минхену, интересовање је усмерио на заштити споменика културе.

Организацијом институције заштите почео је да се бави прво као начелник Одељења за културу Скупштине града, а затим, од 1960. године, као директор Завода за заштиту споменика културе града Београда. Утемељење специфичне градске службе

захтевало је потпуну преданост, чврст став, јасно дефинисање циљева, поверење грађана и сарадњу са другим институцијама и градским властима.

Јован Секулић знао је да ће велики део захтева решити тако што ће окупити младе стручњаке који ће са њим делити ентузијазам и посвећеност. Принципи савремене конзерваторске праксе, рад на методологији заштите, промоција наслеђа и рада Завода кроз објављивање у гласилу *Саопштења*, стална сарадња са медијима и укључивање како стручне и научне јавности тако и грађана у рад институције били су основ за будући рад.

Од 1978. до 1984. године био је на челу Републичког завода за заштиту споменика културе. За кратко време успео је да реafirмише његов рад залагањем за обнову споменика културе од изузетног значаја, сарадњом са другим заводима, укључивањем у

велике пројекте и заштитом српског културног наслеђа у иностранству.

Од немалог значаја је и његова активност у Друштву конзерватора Србије, у ком се свесрдно залагао за доследно спровођење политике и стратегије заштите културне баштине.

Посебно треба истаћи његове књиге *Путевима заштите споменика културе* и *Минхенска школа и српско сликарство*.

Добитник је Октобарске награде, Златног беоцуга, Ордена рада са златним венцем и Ордена заслуга за народ са сребрном звездом.

Награду Друштва конзерватора Србије добио је 1982. године за допринос организовању службе заштите споменика културе и унапређење методологије рада на заштити градилишког наслеђа.

Фотографија Завода за
заштиту споменика културе
града Београда

„Мића Димитријевић је дуги низ година био сарадник Завода за заштиту споменика културе града Београда. Увек је долазио ведар и пун елана, носећи са собом мало парче папира на ком је било записано све оно што је тог дана требало да реши, од конструктивних проблема до породичних задужења. Обавезе су увелико надилазиле оквире тог папирића, али он је на волшебан начин успевао да с њега ишчита и оно што није писало.“ — Вера Павловић Лончарски

Милорад Димитријевић (1924–2008)

Милорад Димитријевић припада знаменитој „генерацији 46“, која је изнедрила читав низ конзерватора који су поставили темеље струке и од ње у кратком периоду начинили респектабилну професију, за углед оних који су на том пољу имали знатно дужу традицију. Један од заслужних био је и архитекта Димитријевић, чија су знања у области архитектонске конструкције била изузетно важна у решавању статичко-конструктивних проблема градитељског наслеђа.

С подједнаким еланом радио је као професор на Архитектонском факултету у Београду и као сарадник на најтежим захватима обнове споменика културе. Смелост и упорност

засноване на познавању техника грађења, изразит сензибилитет за наслеђе, озбиљност промишљања и потреба да се дође до најсврхисходнијег решења учинили су да Милорад Димитријевић постане апсолутни ауторитет у овој области. Бедеми Голупца, Фетислам у Кладову, куле Смедеревске тврђаве, Кула Небојша у Доњем граду и Сахат-кула Београдске тврђаве, Кула Ненадовића у Ваљеву и Шабачка тврђава конзервирани су и рестаурирани захваљујући његовим прорачунима. Поверени су му били и радови на премештању Трајанове табле и Теразијске чесме, као и сарадња на обнови Хиландара, Сопоћана, Фенена, Жиче, Шишатовца и Кувеждина.

Врцав дух и бридак ум повезивали су га с конзерваторима свих генерација, којима је, без разлике, пружао подршку.

Организујући незаборавна путовања омогућио је да се у неформалној атмосфери, у духу заједништва и међусобне толеранције, научи много више него на уобичајене начине.

Установио је Фонд Милорада Димитријевића, из којег се додељује Награда „Златна мистрија“ за архитектонски подухват у области заштите баштине.

Добитник је Награде Друштва конзерватора Србије 1983. године за плодан рад на конструктивном обезбеђењу и статичкој санацији најзначајнијих архитектонских споменика и допринос њиховој интегралној заштити. Прву пригодну публикацију, *Јубилеј конзерватора*, Друштво конзерватора Србије објавило је 2007. поводом педесет година рада на заштити градитељског наслеђа проф. арх. Милорада Димитријевића.

Фотографија из
приватне колекције
породице Николић

„Луцидан истраживач, чији опус тек с временом добија место које му у науци објективно припада. Као коуредник активно је обликовао *Гласник Друштва конзерватора Србије* од 7. до 22. броја. Мање је познато да је своју разнолику даровитост изражавао и сликањем пејзажа прозрачне палете.“ — Светлана Пејић

Радомир Николић (1922–2008)

Радомир Николић, историчар уметности, био је студент проф. Светозара Радојчића. Радио је у више институција културе, а свој креативни раст остварио у Републичком заводу за заштиту споменика културе (1955–1982), где је био дугогодишњи начелник Одељења за истраживање, заштиту и документацију. Организовао је бројне пројекте у циљу квалитетног документовања споменика културе, унапредио је документацију, фотографску документацију и приступ

валоризацији добара. Био је добар организатор програмских задатака. Оваквим приступом открио је многе важне податке о делима из прошлости, посебно сликарским, о којима је писао аналитичке текстове.

Развоју конзерваторске струке Радомир Рајко Николић посебно је допринео као члан Редакције *Весника*, гласила Музејско-конзерваторског друштва Србије (од 1957) и као уредник часописа *Саопштења*, издања Републичког завода (од 1960). Израдио је више научнопопуларних монографија у издању „Туристичке штампе“. Био је један од кључних аутора и уредника монографије о тридесет и пет година рада Републичког завода.

Критичко размишљање и тумачење појава у конзерваторској струци главна су одлика стила Радомира Николића. У бројним гласилима, посебно у *Гласнику ДКС*, објавио је низ текстова у којима је износио ставове о стању заштите.

Радомира Николића Друштво конзерватора Србије наградило је 1983. године за допринос развијању и јачању система заштите културног наслеђа и за неговање друштвене свести о чувању, одржавању и коришћењу непокретних културних добара. Библиографија његових радова објављена је 2005. године у *Гласнику ДКС* број 29.

Фотографија из приватне
колекције породице Павловић

„Своје прво ходочашће на Свету Гору Бојко памти обележено необичним тренутком. Под посебним узбуђењем десила му се догодовштина, непријатност, кад је у главној хиландарској цркви целивао икону Богородице Тројеручице и, као висок, закачио главом кандило. Уље му се разлило по коси и оделу. Осетивши у њему посрамљеност, присутни монах му једноставно приђе и утеша га, озарен, рекавши да је то богоугодни знак и да ће дуго поживети. Уистину, оствари се пророчанство.“ — Ђорђе Павловић

Доброслав Ст. Павловић (1918–2009)

Радна каријера Доброслава Бојка Павловића, архитекте и конзерватора, разноврсна је и богата. Током Другог светског рата био је полазник познатог Музејског курса у Музеју кнеза Павла и волонтер у Централном заводу за чување старина. У Републичком заводу за заштиту споменика културе радио је од 1950. до 1977. године, а као професор на Одсеку за туризмолшке науке Природно-математичког факултета у Београду од 1977. до 1983. године.

Развијањем конзерваторске струке

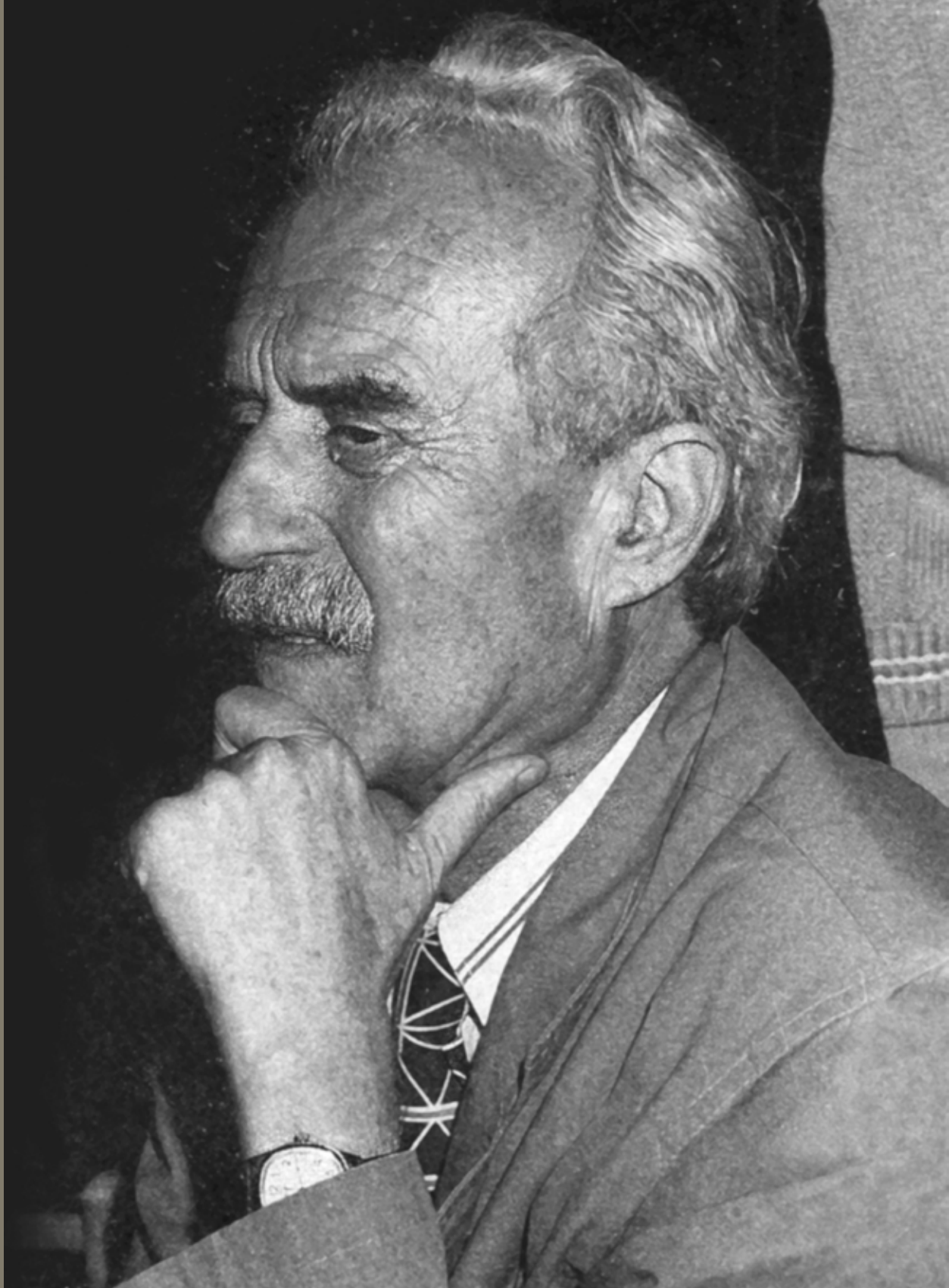
Доброслав Павловић бавио се кроз теоријско али и практично делање. Његови подухвати односе се на народно градитељство, област којом се највише бавио. Написао је бројне текстове, а докторирао са темом Цркве брвнаре у Србији. Реставрирао је цркве брвнаре у Вранићу и Рачи Крагујевачкој, Покајницу, конак Манастира Боговађе, Конак кнегиње Љубице. Бављење заштитом народног градитељства увело га је у групу Унескових експерата, а Србију је представљао и у Икомосу. Његов опус подразумева рад и на другим врстама споменика културе, на пример на подизању Трајанове табле изнад будућег нивоа Дунава.

Доброслав Бојко Павловић оснивач је Друштва конзерватора Србије,

Савеза конзерватора Југославије, Међународног комитета за споменике и споменичке целине. Друштво конзерватора Србије доделило му је 1983. године Награду за изузетан допринос заштити и проучавању споменика народног градитељства, за успешно изведене конзерваторске радове и за дугогодишњи плодан рад на приближавању културне баштине савременој свести. Богата библиотека његових радова објављена је 2002. године у *Гласнику ДКС* број 26.

Делатност Доброслава Павловића и његове породице је историјско наслеђе, које се чува у породичном дому у Господар Јевремовој улици у Београду.

Фотографија
Републичког завода
за заштиту споменика
културе Београд

„Сећам се састанка на ком је неко из власти, покушавајући да нађе оправдање за насиље над спомеником културе, дискредитовао архитекту конзерватора Републичког завода. Радомир Станић, тада директор Завода, са срџбом у гласу рекао је да не дозвољава ниподаштавање колеге те да и он и цела служба заштите подржавају исти став. Од тада је прошло много година. Никада пре ни после нисам видела да неко тако искрено штити статус сарадника. Станић је тада могао много више да изгуби него да добије. Није изгубио. Напротив. Дубоко поштовање према таквом чину надвладао је интерес.“ — Вера Павловић Лончарски

Радомир Станић (1932–1996)

Радомира Станића, историчара уметности, могли бисмо описати као првог међу једнакима у историји заштите културног наслеђа. Делашао је као истраживач, неуморни трагалац за старинама, теоретичар, промотер културних добара у јавним медијима, организатор, друштвени радник, директор више установа. Колегама и пословима приступао је с подједнаком пажњом, поштовањем и разумевањем.

Радну каријеру почео је 1957. године у родном Чачку, у Народном музеју и Историјском архиву, али убрзо прелази у Завод за заштиту споменика културе у Мостару (1961–1966). Од 1966. до 1978. године био је директор Завода за заштиту споменика

културе у Краљеву. У време његовог руковођења Завод је израстао у установу од изузетног угледа. Помоћник директора Републичког завода за заштиту споменика културе постао је 1978. а директорску функцију обављао од 1984. до 1996. године. У овом периоду обележени су најважнији јубилеји, који су, захваљујући његовом неуморном раду, организовани свечано након изведених сложених конзерваторских радова: осам векова Студенице и Манастира Хиландара, седам векова Цркве Св. Ахилија у Ариљу, 150 година заштите културног наслеђа, као и 50 година рада Републичког завода. Радомир Станић пажњу је посвећивао и заштити српске баштине у иностранству, у Румунији, Мађарској и Италији, као и гробљима из Првог светског рата у Македонији, Грчкој и Тунису. Захваљујући Станићевим настојањима издавачка делатност Републичког завода постала је кључни извор знања у конзерваторској струци.

Сви ови послови, честа путовања и друштвене обавезе нису га спречавале да пише студије и монографије као и мање текстове за бројне часописе. Његова библиографија садржи 789 јединица, а обједињена је у посебном издању Републичког завода *Одабрани радови Радомира Станића* (2007).

Радомир Станић један је од оснивача Друштва конзерватора Србије, био је његов председник и уредник *Гласника ДКС*, у којем је редовно објављивао своје радове. Добитник је бројних награда, а Друштво конзерватора Србије наградило га је 1984. године за изванредни допринос унапређењу конзерваторске струке.

Ценећи немерљиви допринос целокупној заштити културног наслеђа, Друштво конзерватора Србије је 1997. године Велику награду преименовало у Награду „Радомир Станић“.

Фотографија из приватне
колекције породице Вуловић

„Имала сам невероватну срећу да са госпођом Вером напишем књигу *Конзервација и реставрација архивске и библиотечке грађе и музејских предмета од текстила и коже*, коју је издао Архив Србије 2000. године. Наиме, она ми се обратила да прегледам њене рукописе и разне материјале које је припремала за предавања на Културолошком факултету на Цетињу. Схватила сам да гледам грађу коју обавезно треба публиковати. И тако смо се нас две договориле да она обради старе, а ја нове технике и материјале. Био је то диван период сарадње; госпођа Вера ми је причала разне догодовштине, била је духовита. На послу је била захтевна и имам утисак да колеге нису знале колико је она била сјајна особа.“ — Радмила Петровић

Вера (Вуловић) Радосављевић (1922–2016)

У области конзервације писаног културног наслеђа велики допринос остварила је Вера Радосављевић, хемичар и технолог. Специјализовано знање везано за конзервацију папира и пергаментa, као и за штафелајно сликарство стекла је у Лондону, докторирала у Загребу, а последокторске студије наставила у Паризу, када се бавила темом Техника српске минијатуре. Усавршавала се и у Москви и Петрограду, а искуства је стицала и у лабораторијама у великим европским градовима.

Радила је у Републичком заводу за заштиту споменика културе (1949–1960), где је организовала прву хемијску конзерваторску лабораторију. Потом је наставила рад у Народној библиотеци Србије, где је била начелник Конзерваторског одељења. Извршила је конзервацију неколико стотина највреднијих писаних споменика културе, рукописе из ризница Манастира Дечани, Пећке патријаршије, Грачанице, Патријаршијске библиотеке, Музеја Српске православне цркве, Библиотеке САНУ итд. Радила је и конзервацију црквеног веза 13–17. века, застава, митри и других реликвијара.

Вера Радосављевић је на основу научноистраживачког рада развила методологију и рецептуре које се и данас примењују као поуздани и проверени методи у интегралној заштити

рукописног и штампаног споменичког материјала. Све је преточила у књигу Технике старог писма и минијатура, коју су 1984. објавили Издавачка кућа „Вук Караџић“, Народна библиотека и Републички завод. Написала је и два приручника: Заштита и чување библиотечке и архивске грађе (1981) и Конзервација и реставрација архивске грађе (1980). Вера Радосављевић извршила је конзервацију нашег најзначајнијег писаног дела, Мирослављевог јеванђеља.

Друштво конзерватора Србије доделило јој је 1984. године Награду за изванредан стручни и научни допринос у конзервацији писаних споменика.

Фотографија из приватне
колекције породице
Максимовић

„У разговору са Милошем Јевтићем за Други програм Радио Београда Нада Пешић је рекла како теренска истраживања нису једноставна, пошто обухватају разговоре са домаћином, архитектонско снимање и фотографисање сваког детаља. С архитектором Ранком Финдриком бавила се документовањем дуги низ година. Понекад он је имао обичај да јој каже, кад би дошло до оштре расправе и неслагања по неком питању: 'Зашто тако, госпођо Пешић? Мали живот сам проживео са вама!' И тиме би се завршавао разговор и када се нису слагали.“ — Из књиге *Аманет српског села, разговори са Надеждом Пешић Максимовић* аутора Милоша Јевтића, РЗЗСК 2008

Надежда Пешић Максимовић (1920–2017)

У историји заштите културних добара Надежда Пешић Максимовић први је етнолог која је истраживала, евидентирала и проучавала народно градитељство сеоских и градских насеља у Србији и региону. Каријеру је почела у Етнографском музеју, убрзо прешла у Савезни (Југословенски) институт (1953), а потом наставила у Републичком заводу све до пензионисања (1972–1985). Захваљујући томе учествовала је у истраживањима у свим републикама тадашње Југо-

славије и упознала драгоцене и јединствене примере народног градитељства. Била је посвећена задатку да се о овом наслеђу прикупе подаци и изради квалитетна документација, што представља посебан вид заштите с обзиром на особености грађевинске структуре која се тешко може сачувати на други начин. Обишла је многа насеља и села те организовала и покренула сарадњу стручњака у музејима и заводима с намером да се евидентирају објекти преосталог народног блага у неприступачним крајевима Србије.

О резултатима својих истраживања извештавала је на конференцијама у Србији и свету на симпозијумима Икомоса. Написала је велики број расправа, које су објављене у *Саопштењима* и другим часописима.

Њен магистарски рад *Споменичке вредности сеоских центара у Србији* издао је Републички завод 1984. године, а библиографија јој је објављена 2003. у *Гласнику ДНС* број 27.

Монографија *Моравска кућа Србије*, написана срцем и са дубоким промишљањем и разумевањем, круна је њеног дугогодишњег рада. Објављена је 2014. године у издању Друштва конзерватора Србије и Републичког завода за заштиту споменика културе.

Друштво конзерватора Србије доделило је 1985. године Надежди Пешић Максимовић Награду за предан рад на истраживању и заштити споменика народног градитељства, за објављене радове и за утврђивање начела и мерила за вредновање овог наслеђа.

Фотографија
Лексикографског
одељења Матице
српске

„Сећам се како сам била поносна на свог професора који је добио аплауз, скоро овације, када је после напорна три дана Конгреса историчара уметности Југославије у Сарајеву и још напорнијег обиласка споменика културе по врелом херцеговачком сунцу надахнуто тумачио иконе у цркви Манастира Житомислић.“ — Вера Павловић Лончарски

Војислав Ј. Ђурић (1925–1996)

Академик, професор Београдског универзитета, историчар уметности и посвећени изучавац средњовековне уметности, Војислав Ђурић, био је од самих почетака бављења науком педесетих година двадесетог века и сапутник конзерватора. С једнима је делио искуства рекогносцирања терена, с другима се залагао за заштиту и обнову најзначајнијих споменика средњовековне архитектуре и сликарства, а неки су у његовим научним делима налазили образложење за приступ наслеђу.

Разноврсност интересовања, доношење јасних судова утемељених на изванредном познавању уметничког

стваралаштва средњег века на широком простору Балкана, углед међу колегама, спремност на дијалог и подршка институцији заштите културног наслеђа чинили су Војислава Ђурића драгоценим сарадником и саветником.

Посебно треба истаћи његову улогу у комисијама чије су активности везане за културна добра. Немали број дела непроцењиве споменичке вредности доживело је заштиту и обнову захваљујући његовом ауторитету.

Своја прва знања генерације историчара уметности стицале су слушајући надахнута предавања професора Ђурића на Филозофском факултету у Београду. Они који су се посветили заштити културног наслеђа баштинили су резултате истраживања и проучавања објављене у његовим књигама *Дубровачка сликарска школа*,

Иконе из Југославије, Сопоћани, Византијске фреске у Југославији, Црква Свете Софије у Охриду или великом броју студија писаних за стручне и научне часописе у земљи и иностранству. Библиографија академика Ђурића објављена је у два издања *Годишњака САНУ*, за 1977. и 1987. годину.

Добитник је Октобарске награде, Ордена заслуга за народ са сребрним зрацима и Хердерове награде.

Војиславу Ђурићу уручена је 1985. године Награда Друштва конзерватора Србије за многобројне објављене студије о средњовековној уметности код Срба, за допринос развоју теоретске мисли у области заштите споменика културе и за дугогодишњи рад на образовању историчара уметности.

Фотографија из приватне
колекције Милке Чанак Медић,
објављена у књизи Милорад
Медић, живот и дело, ДКС 2018

„Професора Милорада Медића упознала сам у љето 1989. године. Дошао је да нам помогне приликом конзерваторско-рестаураторских радова на римским мозаицима у Рисну. Са њим смо прошли откривање фресака у которској катедрали, радове на зидним сликама у цркви Св. Михаила у Котору и Св. Ђорђа у Шишићима, заједно смо формирали сликарски атеље. Извор знања био је у њему дубок, а он је пресипао ко год му је тражио, и то онолико колико је ко могао да прими и понесе.“ — Јасминка Гргуровић, из књиге *Милорад Медић, живот и дело*

Милорад Медић (1926–1999)

Један од најистакнутијих сликара рестауратора и конзерватора на тлу Србије а и некадашње Југославије, Милорад Медић, углед је изградио својом разгранатом делатношћу, добрим образовањем и темељним познавањем струке, што је стекао током специјализација у најугледнијим и најсавременијим европским конзерваторским центрима. Сазнања је преносио на млађе сараднике и настојао да код њих развије разумевање за стара сликана дела.

Једнако је радио на фрескама, мозаицима, сликама на дрвету и платну. Знатно је унапредио поступак рес-

таурације и конзервације наших старих икона. Његов посебан допринос представља спасавање мозаичне иконе Богородице са дететом Христом, коју је успешно рестаурирао и тако стекао посебно поштовање хиландарских монаха. Најобимнији су радови које је извео на санацији античких мозаика (Хераклеја, Ромулијана и Медијана). Применио је јединствени поступак подизања мозаика на ваљак, а осмислио и начин како да се праисторијске куће Лепенског Вира преместе на другу локацију. Унеско му је доделио звање експерта за античке мозаике и поверио му да води радове на Кипру, Малти и у Мађарској.

Радио је у Савезном институту за заштиту споменика културе и на Факултету за примењену уметност и основао Рестаураторски центар

у Народном музеју у Београду. По завршетку радног века посветио се систематизацији, превођењу и тумачењу старих приручника, који су објављени у тротомном издању *Стари сликарски приручници*.

Милорад Медић био је технички уредник првих издања *Гласника ДКС*. Друштво конзерватора Србије доделило му је 1985. године Награду за значајне резултате у дугогодишњем раду на заштити споменичког сликарства, посебно мозаика, за организовање и успешно руковођење Центром за заштиту покретних споменика и образовање сликара конзерватора. Друштво конзерватора Србије објавило је 2018. године посебну публикацију *Милорад Медић, живот и дело*, у којој је представљена његова богата и разноврсна конзерваторска каријера.

Фотографија Републичког
завода за заштиту споменика
културе

„Нада је била узор самопрегалаштва и човечности, посвећена послу. Своје радне задатке је обављала педантно и у томе била упорна до остварења циља. Имали смо добру сарадњу у Заводу и на терену, а заједно смо радили на Голупцу.” — Сећање Часлава Јордовића које је причао млађим колегама

Надежда Катанић (1926–1998)

Делатност Надежде Катанић, историчара уметности, огледа се у одговорном обављању задатака на евиденцији, документовању, проучавању и заштити бројних споменика културе. Радила је у Савезном институту за заштиту споменика културе, а потом у Републичком заводу (1972–1987).

Посебно се бавила проучавањем старих камених мостова. Прикупила је обимну документацију и богатство неимарске традиције у градњи ових објеката преточила у две изузетно

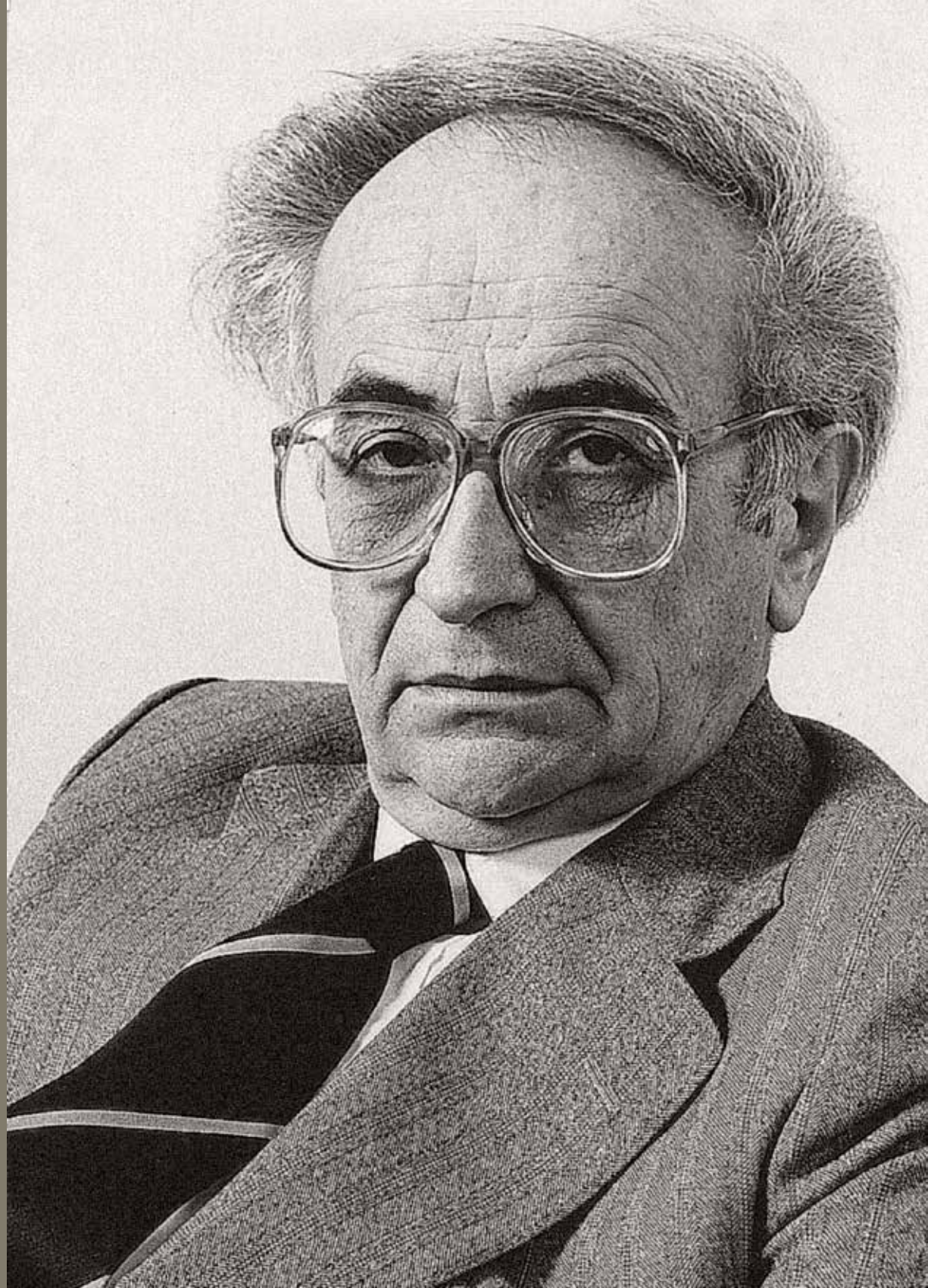
важне студије, које је израдила у сарадњи с професором Миланом Гојковићем: *Грађа за проучавање старих камених мостова и акведуката у Србији, Македонији и Црној Гори* (1961) и *Грађа за проучавање старих камених мостова и акведуката у Хрватској* (1972). У посебној монографији *Декоративна камена пластика на споменицима Моравске школе* (1988) објединила је резултате детаљног рада на прикупљању и анализи српске средњовековне пластике.

Као начелник Одељења за истраживање и документацију Републичког завода Надежда Катанић допринела је развоју сарадње са стручњацима у осталим заводима, посебно у усавршавању система заштите културног

наслеђа. Била је ангажована у редакцији зборника Савезног (Југословенског) института и као делегат Републичког завода у друштвено-политичким и стручним форумима Републичке заједнице културе. Одговорно се залагала за став да је заштита споменика културе многоврсна делатност, тврдећи да је једносмеран приступ веома штетан за обављање конзерваторске струке.

Друштво конзерватора Србије доделило је Надежди Катанић 1986. године Награду за допринос у усавршавању система заштите, за стварање документационе грађе о српској средњовековној скулптури и за дугогодишњи рад у издавачкој делатности.

Фотографија
Лексикографског
одељења Матице српске

„Из обиља сећања на Војислава Кораћа, која ни данас не бледе јер остаје запамћен не само као научник светског гласа већ и као личност велике културе, луцидног духа, немерљиве племенитости и непоновљиве скромности, није лако изабрати само једно. И у овој прилици, када је прошло скоро шездесет година од почетка његовог вишегодишњег истраживања Манастира Студенице Хвостанске, у које је укључио и нас неколико студената, испуњавају ме иста осећања као и онда, истинско дивљење не само његовој ерудицији и највећој посвећености истраживачком раду већ и томе са коликом нас је пажњом и стрпљењем уводио у прве бојажљиве кораке теренских истраживања. Сасвим посебно, такође задивљујуће, било је његово разумевање за наше почетничке грешке, никада професорски строго прекореване и увек уз неку духовиту опаску. Покуде је ретко исказивао, тек тихо говорећи добро је то, добро, али може и боље.” — Марица Шупут

Војислав Кораћ (1924–2010)

Од најранијих радова истраживачка интересовања Војислава Кораћа, архитекте, била су усмерена према српској средњовековној архитектури и темама из историје византијске архитектуре.

Студије архитектуре започео је у Прагу, а дипломирао у Београду 1952. године. Био је један од студената проф. Ђурђа Бошковића. Докторирао је на Филозофском факултету у Београду 1959. године а затим наставио усавршавање у Паризу. На Катедри за историју уметности предавао је све до одласка у пензију 1989. године. Радио је на организацији научног и стручног рада у Институту за историју уметности, где је обављао и дуж-

ност управника. Током његове управе у Институту формирана је богата стручна библиотека и објављен читав низ монографија, студија и грађе.

За дописног члана САНУ Војислав Кораћ изабран је 1981. а за редовног 1991. године. Био је уредник *Хиландарског зборника* и председник Хиландарског одбора почев од 1997. године, стални члан и сарадник Матице српске, Друштва конзерватора Србије и Хришћанског археолошког друштва у Атини.

Војислав Кораћ активно је учествовао у заштити споменичког наслеђа Србије. Као дугогодишњи члан Комисије за усвајање програма конзерваторских радова Републичког завода те радове је пратио и у току извођења. Извршио је конзервацију две цркве у Боки Которској, а потом се посветио археолошком истраживању остатака средњовековног

манастира Студеница Хвостанска, о којој је објавио посебну монографију. Бавио се истраживањем и Манастира Бањска и средњовековних остатака у Мартинићима код Даниловграда. У издању Института за историју уметности објављена је збирка његових студија *Између Византије и Запада*. Библиографије његових радова објављене су у *Годишњаку САНУ 88 (1982)*, *Зборнику Матице српске за ликовне уметности 20 (1984)*, *Годишњаку САНУ 97 (1991)* и 105 (1999).

За научни и педагошки рад добио је низ награда и друштвених признања, међу којима су Октобарска награда града Београда за 1977. и 1987. годину и Орден рада са црвеном заставом 1988. године. Друштво конзерватора Србије доделило је проф. Кораћу 1986. године Награду за решавање сложених проблема у развоју средњовековне архитектуре.

Фотографија из
приватне колекције
породице Митровић

„Неуобичајено усхићење мој отац (Момчило Митровић) показао је 1966. године, непосредно по оснивању Завода у Нишу, када је од директорске и плате асистента на Архитектонском факултету купио *спачека* за обилазак беспућа са удаљеним споменицима, али и могао да нас одвезе у Поганово по макадаму старе трасе некадашњег узаног колосека пруге до viseћег дрвеног моста којег је набујала Јерма умела да однесе. Сматрајући да је обилазак терена почетак рада конзерватора, био је посебно поносан на то што је успео 1967. године да за екипе Завода набави први џип у служби заштите – *лендрровер*.“ — Гордана Митровић

Момчило Митровић (1925–2009)

Момчило Митровић припада генерацији архитеката која је наслеђем почела да се бави још у студентским данима у „кружоку“ професора Ђурђа Бошковића. Рекогносцирање а потом и пионирски рад на истраживању и проучавању Старог Бара били су степен према архитектонским споменицима Мостара, у ком је започео своју плодну каријеру конзерватора. Стари мост, Кујунџилук и Стара црква само су неки од бројних споменика на којима је Момчило Митровић посвећено радио. Исто тако предано

радио је на градитељском наслеђу Херцеговине, на манастирима, старим градовима и беговским кућама. Мостару, на ком је оставио свој конзерваторски печат, остаће дубоко привржен до краја живота.

Животне околности довеле су га шездесетих година из Мостара у Ниш, где је на Техничком факултету предавао Развој архитектуре и истовремено стварао нову институцију – Завод за заштиту споменика културе. Момчило Митровић није био само директор чије су способности довеле до убрзаног развоја Завода већ и конзерватор од угледа, који се огледао на најзначајнијим споменицима градитељства: манастирима Поганово и Прохор Пчињски, као и Нишкој тврђави.

Неуморног духа, са свешћу о значају културног наслеђа за друштво и важности институција заштите, Момчило Митровић био је права особа за организовање Заједнице завода за заштиту споменика културе Србије. Дуги низ година успешно се бавио њеном афирмацијом, једно време паралелно са радом у Београдском заводу за заштиту споменика, у којем је радио од 1976. године на пословима утемељења оперативе, извођењу радова и студијама за Саборну цркву и Бајракли џамију.

Добитник је Награде Друштва конзерватора Србије 1986. године за унапређење друштвеног положаја заштите и организацији рада Заједнице завода.

Фотографија из
приватне колекције
Гордане Митровић

„Миша Вуњак је био изузетан човек и колега, господин. Причао је тихо, изражавао се бира-ним речима, био је веома дискретан и посвећен свом послу. Нас младе колеге је изузетно поштовао и уважавао. Окупљали смо се у ресторану на другом спрату Народног музеја. Била нам је изузетна част да проводимо време у пријатном разговору у његовом друштву. То су били тренуци кад нас је врло професионално и стручно уводио у наше послове у очувању националне баштине. Остао ми је у лепом сећању.“ — Неда Јевремовић

Михајло Вуњак (1921–1995)

Михаило Вуњак, хемичар и конзерватор-технолог, био је стручњак велике ерудиције и знања и постигао велики успех у конзерваторској струци. Радио је у Савезном (Југословенском) институту (од 1954), веома кратко у Републичком заводу (1972–1973), а потом у Народном музеју. Рано је постао стални експерт Унескових стручних организација за разна питања заштите културних добара, као

што је проблем заштите камена. Био је активни члан многих међународних мисија у свету. Организовао је лабораторије у Мексику, радио у Перуу, Чилеу, Бразилији, Венецуели и Панами, потом у Амстердаму и Барселони, Тунису, Нубији, Алжиру... Такође, организовао је лабораторије у Археолошком музеју у Загребу и Лабораторију за заштиту археолошких предмета у Народном музеју у Београду.

Михаило Вуњак увео је и унапредо методе инфрацрвеног или ултраљубичастог спектра, испитивао кристализацију соли и бавио се силиконима и синтетичким смолама, чиме је подигнут општи ниво прак-

тичних конзерваторских радова на културним добрима. У Србији је своје методе применио на појединим споменицима: Пећкој патријаршији, Крајпуташима у Гучи, Сутјесци, Ћеле-кули у Нишу, Конаку кнегиње Љубице у Београду.

Друштво конзерватора Србије доделило је 1987. године Михаилу Вуњаку Награду за пионирски рад у успостављању физичко-хемијских лабораторија у нашој служби заштите споменика културе и за допринос угледу наше службе заштите приликом његових бројних ангажовања у свету.

Фотографија Галерије
фресана у Београду

„Рајка Сикимића осликава један подвиг који је ушао у причу: професор Академије примењених уметности, сликар Бранко Шотра, повео је на екскурзију своје студенте, међу којима је био и Рајко. Док су се верали по херцеговачком кршу, професора је ујела змија поскок. Рајко, Херцеговац, родом из Стоца, знајући где спас да потражи, разлетео се по планини, пронашао једног старог чобанина, који је набрао неку траву и дао професору да жваће. Убрзо, отоци су спласнули, укоченост попустила, професор је био спасен. Рајку то није било довољно, већ је ујутру пронашао змију, убио је и донео професору, на опште запрепашћење.“ — Гордана Цветковић Томашевић, у *In memoriam*, Гласник ДКС 22/1998

Рајко Сикимић (1925–1997)

Прве конзерваторске радове Рајко Сикимић обављао је у студентским данима у југословенској школи за сликаре-конзерваторе у Цркви Св. Софије у Охриду. Наставио је да се усавршава као стипендиста Унеска у Централном институту за рестаурацију у Риму, а практичне радове изводио на Базилици Св. Фране у Асизију. Ту је препознат као врстан стручњак, тако да су га позвали да учествује 1968. године са италијанским колегама у спасавању поплавом

угрожених фирентинских споменика, а за пожртвован рад добио је орден од председника Италије.

Радио је у Савезном (Југословенском) институту а потом у Републичком заводу (1972–1982). Конзерваторским проблемима приступао је једноставно и решавао их са занатском интуицијом. Његов конзерваторски допринос остао је забележен на разноврсним споменицима, у Манастиру Морача, цркви у Липљану, античком купатилу у Варајдинским Топлицама, зидним сликама у Диоклецијановој палати, у ранохришћанским гробницама у Нишу и Брестовићу, Цркви Св. Апостола у Пећкој патријаршији, у Сопоћанима, трпезарији Манастира Хиландара. О техникама које је при-

мењивао није оставио текстове, што представља велики губитак за историју конзерваторске струке.

Рајко Сикимић био је велики заљубљеник у уметничке предмете и њихов сакупљач, посебно средњовековног новца и накита. Оснивач је Српског нумизматичког друштва. Такође, био је успешан сликар акварелиста и члан Удружења ликовних уметника Србије.

Друштво конзерватора Србије доделило му је 1987. године Награду за успешан рад на заштити уметничких дела и за преношење и примену међународних савремених конзерваторских метода млађим сликарима-конзерваторима.

Фотографија из каталога Истраживачи,
Народни музеј Београд, 1996

„Гордана је на терену била веома елегантна; по остацима зидова Народне библиотеке на Косанчићевом венцу лагано је ходала у ципелицама на штиклу, а око врата је носила фото-апарат у кожној футроли. Била је препознатљива по равним шишкама и пунђи, белом памучном шеширу и дугачкој звонастој сукњи са појасом израђеним у макраме техници.“ — Маја Ђорђевић

Гордана Цветковић Томашевић (1928–2003)

Пет деценија дугу професионалну каријеру Гордане Цветковић Томашевић, археолога и посвећеног истраживача, обележила су два велика и значајна вишегодишња археолошка истраживања којима је руководила. Била су то истраживања ранохришћанског комплекса у античком граду Хераклеја Линкестис код Битоља у Северној Македонији (1959–1974) и локалитета на Косанчићевом венцу у Београду (1976–1997), на месту Народне библиотеке бомбардоване и изгореле у првим данима Другог светског рата. Радилa је у Савезном (Југословенском) инсти-

титу за заштиту споменика културе од 1953, а 1972. каријеру наставила у Републичком заводу до 1993. године.

На Хераклеји је, поред археолошких, руководила и конзерваторским радовима на архитектонским остацима и на рестаурацији мозаика. У овом послу блиско је сарађивала с Милком Чанак Медић и Миодрагом Медићем. Своје богато знање о мозаицима преточила је у докторску дисертацију *Рановизантијски подни мозаици. Дарданија, Македонија, Нови Епир*, коју је одбранила 1975. године на Филозофском факултету у Београду.

У ископавање остатака страдале Народне библиотеке на Косанчићевом венцу Гордана Цветковић Томашевић улила је целокупну животну енергију.

Била је иницијатор и носилац израде пројекта за постављање меморијала и за презентацију остатака античког купатила које је археолошки истражила и годинама се залагала за коначно уређење овог простора.

Гордани Цветковић Томашевић Друштво конзерватора Србије поделило је 1987. године Награду за изузетне доприносе истраживању, проучавању, заштити и презентацији античких споменика и њихових целина, за изванредна открића у области тумачења симболике и иконографије грчко-римске и средњовековне уметности византијског круга и објављене књиге и студије којима су проширена знања о античким и рановизантијским споменицима код нас и у свету. Њена библиографија објављена је 2000. године у *Гласнику ДКС* број 23–24.

Фотографија
из приватне
колекције Бошка
Стевановића.

„Пројектовани и изведени радови на заштити старих мостова речито говоре о односу који је у свом стваралачком раду Милан Гојковић имао према градитељском наслеђу. На одређени начин и сам се укључио у велику породицу градитеља мостова који су стварали дела трајне и непролазне вредности.“ — Јован Нешковић у *In memoriam*, Гласник ДКС 27/2003

Милан Гојковић (1926–2002)

Милан Гојковић, грађевински инжењер, посебан траг оставио је у заштити старих камених мостова као једној од специфичних делатности у заштити градитељског наслеђа.

На Грађевинском одсеку Техничког факултета у Београду дипломирао је 1953. године и одмах био постављен у звање млађег грађевинског инжењера на предметима Бетонски мостови и Технологија бетона. Нешто касније, 1955. године изабран је у звање асистента за предмете Инжењерске конструкције, Камене конструкције и Дрвене конструкције. Докторирао је 1978. на теми *Камени мостови од 14. до 18. века у границама Југославије*, а 1984. године изабран је за редовног професора. Израдио је бројне

књиге, монографије и радове који су публиковани у часописима и зборницима научних и стручних скупова у земљи и иностранству.

Његови бројни практични радови и писана дела о вештини грађења мостова и методима њихове савремене заштите сврстали су га у ред пионира конзерваторске струке. Истраживања мостова почео је заједно са Надеждом Катанић, историчарем уметности, када су учествовали у великом пројекту Савезног института у циљу да се прикупи грађа о старим мостовима и аквадуктима на територији тадашње Југославије. Резултате овог опсежног рада публиковали су у две књиге *Грађе за проучавање старих камених мостова и аквадуката у Србији, Македонији и Црној Гори* (1961). Ове књиге биле су и већи синтезни рад, са забележеним историјским изворима, литературом, путописима, старим фотографијама и узорно обрађеном техничком документацијом.

Пројектовао је и реализовао измештање Моста на Жепи и Арсланагића моста у Требињу, обавио реконструкцију Старог каменог моста преко Неретве у Коњицу, реконструкцију средњовековног моста преко реке Бистрице код Призрена, санацију и реконструкцију Терзијског моста код Ђаковице, Моста Мехмед-паше Соколовића преко Дрине у Вишеграду, Старог моста преко Неретве у Мостару, као и санацију средњовековних бедема града Будве. Може се рећи да је његов рад у овој области струке и науке био мултидисциплинарног карактера.

За свестрану дугогодишњу делатност добио је више повеља и признања, а Друштво конзерватора Србије наградило је Милана Гојковића 1988. године за изузетне домете у истраживању и проучавању старих камених мостова, њиховој санацији и за објављене књиге и стручне радове о вештини грађења мостова.

Фотографија из приватне колекције
Срђана Вученовића

„Света је био мој први шеф и од њега сам највише научила. Доста споро је доносио одлуке, али увек исправне. Међу млађим колегама имао је надимак Света Корњача, али то је био комплимент. Имао је специфичну врсту хумора, морали сте да размислите пре него што се насмејете. Током разговора често је извртао речи па сте морали да пратите шта каже. На пример, локалитет је била кафана, бактерија је била батерија, лабаво је био лавабо и сл. Био је веома образован и уживали смо у дугим разговорима током рада, који је понекад трајао знатно дуже од правог радног времена. Знање стечено на студијским боравцима у иностранству примењивао је у пракси, а кроз два тома своје књиге пренео га је и другима.“
— Нађа Куртовић Фолић

Светислав Вученовић (1928–2013)

Светислав Вученовић је, попут других конзерватора чији је рад уграђен у темеље српске и југословенске послератне конзервације, још као студент радио уз професора Ђурђа Бошковића на истраживању културног наслеђа. Тако стечено знање и искуство омогућило му је да се 1954. године запосли у Југословенском институту за заштиту споменика културе. Поред појединачних споменика на којима је радио посебно се истакао у раду на проучавању урбаних целина Трогира и Хвара, које су биле основ за његово изузетно значајно бављење старим градским језгрима и, у коначном, резултирало књигом *Урбана конзервација*.

Опредељење за изучавање градских језгара одвело га је на усавршавање у Париз, у Институт за урбанизам, а затим у Рим, у *ICROM*.

Као директор Завода за заштиту споменика културе града Сплита дао је изузетан допринос валоризацији историјског језгра града и поставио основе за његову ревитализацију.

Од 1969. године запослен у Заводу за заштиту споменика културе града Београда, утемељио је рад на студијама заштите целина Косанчићев венац и Кнез Михаилова улица, првих целина са споменичким статусом у Београду.

Сем методологије рада на целинама, бавио се и конзервацијом, рестаурацијом и адаптацијом за савремене потребе Конака кнегиње Љубице, Конака кнеза Милоша и „Српске круне“.

Од 1980. руководио је проучавањем урбаног језгра Котора, уписаног на Листу светске баштине, што је резултирало књигом Градитељство Котора објављеном 2012. године, једном од најзначајнијих студија градова на источној обали Јадрана.

Добитник је Октобарске награде града Београда. Награда Друштва конзерватора Србије додељена му је 1988. године за унапређење методологије проучавања и ревитализације урбаних целина споменичког значаја и за остварене сложене поступке адаптације историјских споменика за савремене намене. Библиографију Светислава Вученовића ДКС је објавио у свом *Гласнику* бр. 35 издатом 2011. године.

Фотографија из
приватне колекције
породице Бргуљан

„Док смо припремали *Споменичко право* (2006) за објављивање, Владимир ми је дискретно скренуо пажњу на своју последњу антологију *Залив тишине, избор из југословенске прозе о Боки Которској* (издавач Октоих). Готово да више ништа није видео, али уз велику помоћ своје супруге Вукосаве успео је да приреди ову збирку прича, која га је дубоко повезивала са његовим которским коренима и истицала његову наклоност ка писању песама и књижевности.“ — Маја Ђорђевић

Владимир Бргуљан (1929–2018)

За изградњу законодавног оквира у којем и данас делују конзерватори културног наслеђа заслужан је Владимир Бргуљан, правник. У области заштите културних добара увео је појам споменичко право као нову грану правног система. Допринео је проучавању, истраживању и научној обради развоја различитих извора споменичког права у Југославији, а посебно у Србији. На тај начин први је систематизовао унутрашње и

међународно право у области заштите споменика културе.

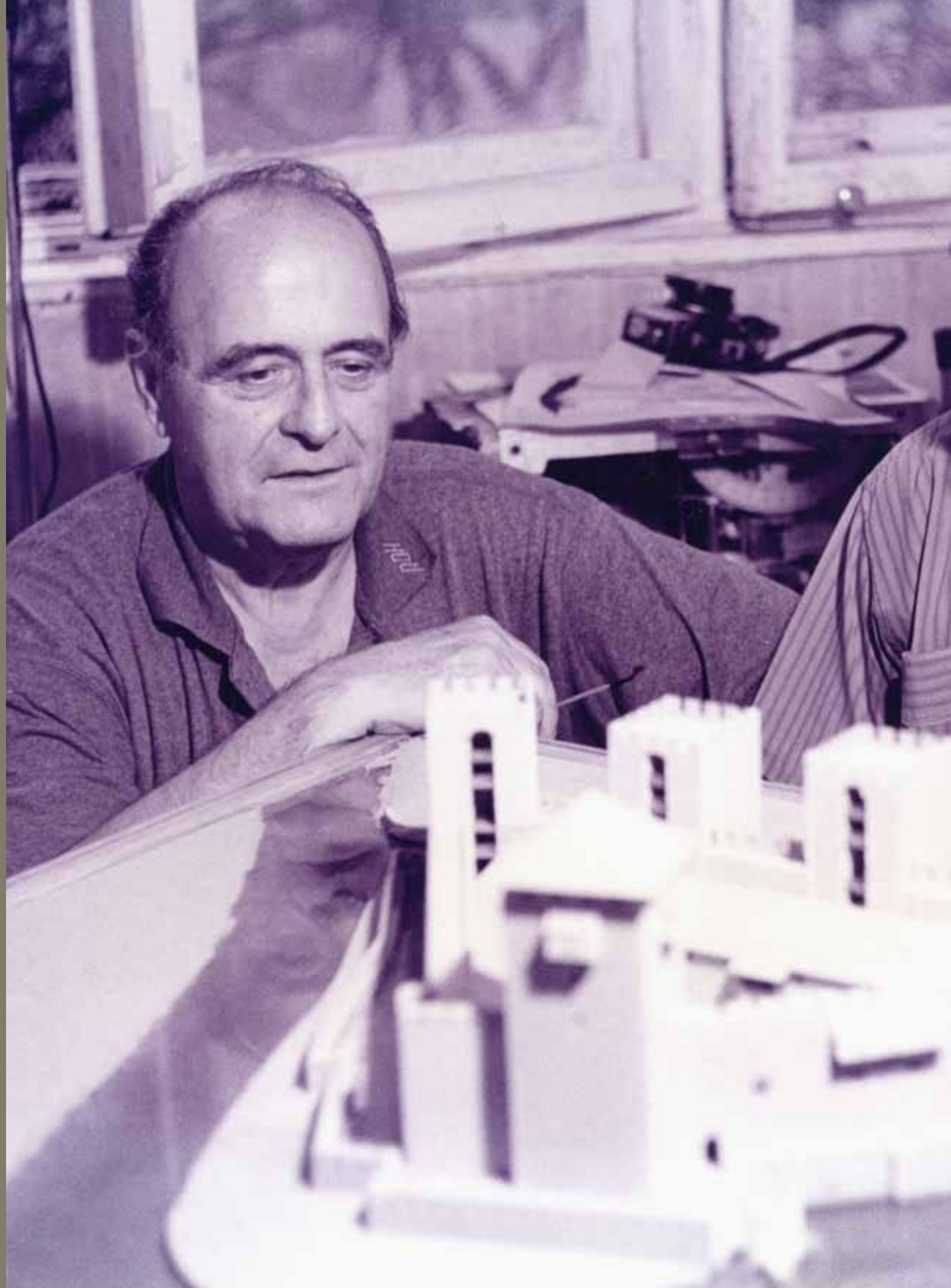
У Заводу за заштиту споменика културе града Београда радио је од 1961. до 1965. године. На Архитектонском факултету у Београду био је наставник на последипломским студијама на предмету Правна заштита грађитељског наслеђа. Аутор је бројних публикација у области правне заштите културних добара, као што су *Међународни систем заштите културних и природних добара* и *Систем заштите споменика културе у СР Србији*.

Био је представник Југославије на више Унескових конференција на којима су расправљане теме о спре-

чавању недозвољеног увоза, извоза и преноса културних добара, као и иницијатор и носилац израде резолуције о заштити културних добара од елементарних и других већих непогода усвојене 1980. године.

Друштво конзерватора Србије доделило му је 1987. године Награду за допринос унапређењу правне мисли у области заштите споменика културе као и за активно учествовање у активностима Савеза друштава конзерватора Југославије и Друштва конзерватора Србије. Његова библиографија објављена је 2004. године у *Гласнику ДКС* број 28.

Фотографија
Регионалног завода
за заштиту споменика
културе Смедерево

„Јоцовића сам упознао деведесетих. Два света, две позиције. Он на заласку, ја на почетку каријере. Прекуцавао сам тада допис Министарству културе и приметио да је великим словом, у рукопису, написао Помоћник министра. Помало бојажљиво, али и поносито, скренуо сам му пажњу на правописну грешку, а он је накратко заћутао, погледао ме и шеретски рекао: 'Нека остане, неће се он наљутити'. Како то обично бива, разумео сам га тек много година касније.“ — Дејан М. Радовановић

Новак Јоцовић (1933–2003)

Историчар по образовању, радни век започиње педагошким радом у Ивањици, међутим, већ 1962. године постаје део службе заштите споменика културе, као директор Завода за заштиту у Осијеку, и до краја своје каријере, 2001. године, остаје везан за наслеђе и бригу о његовом очувању и обнови.

Током рада у Осијеку био је посвећен очувању наслеђа на простору Славоније и Барање. Услед турбулентних политичких дешавања, 1972. године сели се у Србију и постаје сарадник Завода за заштиту споменика културе града Београда. Његовом иниција-

тивом, упорношћу и визијом 1975. године Београдски завод у Смедереву оснива одељење за бригу о Смедеревској тврђави, које се постепено осамостаљује, добија надлежност за простор тадашњег Подунавског региона (данас Подунавског и Браничевског управног округа) и статус регионалног завода за заштиту споменика културе. Смедеревска тврђава, њена заштита и обнова постају животна преокупација Новака Јоцовића. Вођен својом горштакком природом коју је понео из родног Шавника и огромном радном енергијом и упорношћу, успева да окупи бројне стручњаке и људе од политичког утицаја а пажњу државе усмери на угроженост и важност овог знаменитог средњовековног споменика, који током осамдесетих година XX века постаје велико градилиште и изазов за конзерваторе. Обимним радовима

на конзервацији и рестаурацији Мали град Смедеревске тврђаве постаје заокружена споменичка целина и полазиште за обнову и заштиту читавог комплекса.

Руководећи Заводом у Смедереву до пензије, није запостављао ни друге делове наслеђа те су покренута истраживања и радови на заштити и обнови манастира Покајница, Витовница, Копорин, Заова, Брадача, споменичких комплекса у Горњачкој клисури, Крњеви и Бистрици, археолошких локалитета Калиште и Ледерата, профане и народне архитектуре. Дао је значајан допринос раду Заједнице завода за заштиту споменика културе и Друштва конзерватора Србије, чији је једно време био председник. Поред бројних друштвених признања, добио је и Велику награду Друштва конзерватора Србије.

Фотографија из
приватне колекције
Драгана Станојевића

„Зека је био потпуно посвећен струци и њеном унапређењу. Такође је умео да анимира младе и да их заинтересује за конзервацију и рестаурацију. Веома је подржавао младе колеге, то се видело и на терену и у Заводу. Ја сам се определио да се бавим овим послом зато што ме је он тиме заразио.“ — Драган Станојевић

Звонимир Зековић (1933–2014)

Привилегију да изгради свој особени конзерваторски приступ Звонимир Зековић, сликар-конзерватор, остварио је уз пионире наше конзервације Милорада Медића, Александра Томашевића, Милана Лађевића и Светислава Мандића. Усавршавао се у Централном институту у Риму у области рестаурације зидних слика. У Републичком заводу за заштиту споменика културе радио је од 1964.

до 2000. године. Истовремено је био професор на факултетима у Љубљани, Цетињу и Београду, изванредан педагог који се интензивно, одговорно и изузетно успешно бавио образовањем и оспособљавањем генерација стручњака. Одабрао је и стручно образовао читаву плејаду конзерватора и рестауратора који тренутно раде у заводима и другим институцијама или су предавачи на предметима конзервације у Србији и другим државама у региону.

Звонимир Зековић водио је бројне пројекте конзервације и рестаурације у манастирима Студеница,

Ђурђеви ступови, Љубостиња, Пећка патријаршија, Острог, као и у Саборној цркви у Београду. У гробницама у Виминацијуму применио је нови метод конструкције реверзибилних носача, сачињених од композитних материјала, намењених транспозицији и презентацији скинутих, измештених зидних слика.

За свој рад добио је више признања, а Награда Друштва конзерватора Србије додељена му је 1989. године за унапређење конзерваторске праксе и теорије, узорно изведене пројекте и успешан рад на оспособљавању младих стручњака.

Фотографија
Завода за
заштиту
споменика
културе града
Београда

„На посао у Завод за заштиту споменика културе града Београда увек је долазила певајући и спремна за бурну дискусију око радова на Београдској тврђави, за коју је била задужена. Била је веома духовита и поседовала је таленат да за сваку прилику одмах срочи тзв. *врапца*, подугачку ведру песму често с веома смешним стиховима. Добро је познавала све мане и врлине запослених и то је у врапцима користила, а мислим да се нико није љутио, напротив! Кад не би успела у неком убеђивању с колегама, њен коментар увек је био: 'То ти је чврст, увртен карактер!'“ — Нађа Куртовић Фолић

Мила Вујичић Вуловић (1927–2008)

Мила Вуловић једна је од архитеката из „генерације 46“ која је дала врсне стручњаке и посвећенике заштити културног наслеђа. Још од „кружока“ професора Ђурђа Бошковића, с којим почиње њено бављење споменицима културе, била је сигурна у своје опредељење.

По оснивању Завода за заштиту споменика културе града Београда нашла се међу стручњацима који су чинили окосницу заштите београдског наслеђа. У тек основаној установи Мила Вуловић прихватила се

истраживања, проучавања и заштите Тврђаве, једног од најраније проглашених споменика културе у Србији. Тој мисији остала је верна све време своје богате стручне каријере водећи Групу за Београдску тврђаву уз стално усавршавање, како похађањем вишег курса за архитекте-конзерваторе у Паризу 1963/64. године тако и свакодневним теренским истраживањима. Критеријуми које је тада установила и правци обнове Београдске тврђаве релевантни су и данас.

Кула Небојша, Дефтердарова капија, чесма Мехмед-паше Соколовића, остаци утврђења у Доњем и Горњем граду којима је враћен лик Београда деспота Стефана Лазаревића представљају изузетна конзерваторска достигнућа, а истичу се и студије

могућности савременог коришћења појединачних објеката, попут Амама или Деспотове куле, као и Тврђаве у целини, које представљају ране примере одрживог развоја у овој области.

Резултате рада објављивала је најчешће у часописима *Саопштења* и *Наслеђе*, док је ону другу страну своје личности преточила у Врабац, духовиту хронику Београдског завода.

Награду Друштва конзерватора Србије добила је 1990. године за истрајан и предан рад на истраживању архитектонских споменика и успешно изведене конзерваторско-рестаураторске радове.

Фотографија из приватне
колекције породице
Петровић

„Мислим да нема места на Косову и Метохији које професор Петровић није обишао, заједно са својим нераздвојним пријатељем, професором Браниславом Миленковићем. Обојица су били невероватно добри цртачи, акварелисти, графичари и сликари. Припадају чувеној послератној генерацији архитеката уписаној 1946. године, који су са највећим ентузијазмом истраживали прошлост тадашње Југославије. Појединачно или у сарадњи, објавили су драгоцене успомене са својих путовања, која су се одвијала у тешко приступачним забитима до којих се долазило пешке или на коњима. Ипак, они су били и врсни пројектанти и заговорници модерне архитектуре и то је постепено одузимало доста времена. Професор Петровић је дуже остао пасионирани скупљач старе, сеоске и варошке архитектуре и са сетом је причао о кућама за које је сазнавао да су заувек пропале. Личност која је успешно спојила и љубав према старој архитектури у пролазу и новој.“ — Нађа Куртовић Фолић

Зоран Петровић (1925–2000)

Зоран Б. Петровић, архитекта, представник је угледне школе београдске архитектуре и традиције изучавања градитељског наслеђа које су утемељили Александар Дероко, Бранислав Којић и Ђурђе Бошковић. Убрзо по дипломирању на Архитектонском факултету у Београду запошљава се у Урбанистичком заводу града Београда и у њему ради до 1955. године, а потом постаје асистент на матичном факултету на предмету Унутрашња архитектура. Све до 1990, када се пензионисао, делује као доцент, ванредни и редовни професор, а дуже време као декан (1973–1977) и продекан Факултета (1979–1980). Његову професионалну каријеру обележило је бављење урбанистичким и архитектонским пројектовањем, унутрашњом архитектуром, истраживањем и заштитом

српског средњовековног и фолклорног градитељског наслеђа.

Пун индивидуалитет своје стваралачке личности потврђује у медију цртежа, акварела и уљане слике. Остала је велика збирка ликовних записа о народној градитељској традицији, коју је почео да израђује 1952. године и приказивао на самосталним и колективним изложбама широм Југославије. Цртеже је објавио у седамнаест књига и у часописима, а његови цртежи нашли су се и на страницама *Гласника Друштва конзерватора*. На студијским путовањима бележио је многе, данас непостојеће примере старобалканске архитектуре. То су цртежи руралног и урбаног подручја Боке Которске, Косова и Метохије, Хвара, Београда...

Зоран Петровић био је не само архитекта-сликар већ и драгоцен документариста. У књигама, албумима или на изложбама стварао је посебне тематске целине које сведоче о томе каква су насеља настала спонтано од самоуких неимара или која су обли-

ковали образовани стручњаци. Више монографија израдио је сам или са колегама: *Становање на селу* (са Б. Миленковићем, 1960), *Трагајући за архитектуром* (1981), *Манастири Свете Горе* (1994), *Старе српске куће као градитељски подстицај, Куће архитекте Боже Петровића* (са Р. Станићем, 1985), *Светогорске путне белешке* (1987).

Добитник је Награде за животно дело УЛУПУДС-а (1992), Годишње награде овог удружења (1981), као и Велике награде за архитектуру САС-а (1997). Друштво конзерватора Србије наградило је Зорана Петровића 1990. године за рад на проучавању народног неимарства, изванредну документацију у виду бриљантних цртежа, којима је сачувао лепоту и јасноћу облика, суштаствену вредност концепције и логику конструкције дела народног градитељства, и за многобројне студије и пројекте у којима је испољио истанчану осетљивост за архитектонску традицију.

Фотографија Завода
за заштиту споменика
културе Краљево

„У годинама заједничког рада упознала сам искреност Бренине упорности и припадности чврсто укорењеним принципима непристајања на површност и немар у послу, избегавање чак и оних остваривих удобности, компромиса и олакшица. Истовремено, када је то било потребно, у искушењима и невољама, своју пожртвованост несебично је усмеравала и ка колегама, сарадницима, саборцима на терену. Наизглед строга, а према себи понајвише, умела је да нам одржи лекцију о колегијалности, другарству и пријатељству. Моје рано стечено искуство, на киши и ветру, у археолошкој сонди у Манастиру Кончул код Рашке, када се Брена није склонила и, као да се ништа не догађа, наставила своју раније започету причу о управо откопаним темељима, за мене је драгоценост. Надам се да је с временом спознала моју захвалност, мада о томе никада нисмо разговарале.“ — Зорица Златић Ивковић

Обренија Вукадин (1935–2009)

Сви који су се попели до тврђава Козник, Маглич, Сталаћ или Ужички град могли су да осете део атмосфере и услове у којима је годинама истраживала Обренија Вукадин, познатија као Брена. Била је археолог традиционалног приступа у ископавањима, која се водила поузданим методама, готово школски. Израђи-

вала је прегледну документацију која и данас доприноси тумачењу слојевитости средњовековних локалитета.

Каријеру је започела у музејима у Зајечару и Краљеву, али је оснивањем Завода за заштиту споменика културе у Краљеву 1965. године дошло до прекретнице у њеном раду. Са сарадницима у Заводу допринела је изградњи знатног угледа ове установе од почетака све до 2001. године, када је отишла у пензију. То је било златно доба Завода, али и време бројних археолошких истраживања средњовековних тврђава, црка-

ва и манастира, која је она изводила предано и веома посвећено. Након њених истраживања већина средњовековних градова је конзервирана, и у стању су какво и данас познајемо. Бавила се рекогносцирањем и купљањем података о археолошким локалитетима, као и утврђивањем више налазишта.

Друштво конзерватора Србије наградило је Обренију Вукадин 1991. године за преданост у теренским истраживањима и обављање археолошких ископавања сакралних споменика и средњовековних градова.

Фотографија из приватне
колекције породице Кандић

„Испосница Петра Коришког код Призрена и данас је тешко доступна. Поготову је то била у годинама када је архитекта Оливера Кандић радила на њеној рестаурацији. Да би се дошло до пута, требало је проћи кроз шуму. То је Оливера често чинила сама, уз 'пратњу' једне пиштаљке чија је функција била више да растера страх него што је могла било кога да дозове у помоћ.“ — Вера Павловић Лончарски

Оливера Кандић (1936–2021)

Оливера Кандић, архитекта, извела је значајне пројекте који су данас део историје конзервације и реконструкције средњовековних цркава и манастира, као што су Сопоћани, Градац, Милешева, Св. Петар Коришки и Стара Павлица. Све ове послове обавила је као конзерватор у Републичком заводу за заштиту споменика културе, у којем је радила од 1960. до 2001. године. Важан је њен допринос у истраживању и заштити споменика и гробаља српских војника из Првог светског рата на Крфу и

Виду, а по њеним пројектима изведени су конзервација, обликовање и уређење више гробаља наших ратника у Грчкој. Била је члан тима за израду документације о страдалим споменицима у Старом Бару и Будви после земљотреса. Објавила је преко четрдесет студија и чланака и више књига из области историје архитектууре. Круна њеног рада су монографије о манастирима Градац и Сопоћани (издање ДКС, 2016), у којима је као врстан познавалац историјских извора, археолошке слике локалитета, архитектонског језика и инспирације старих неимара, материјала, технике и технологије грађења сложена материју изразила разумљивим језиком. Њена библиографија објављена је 2009. године у *Гласнику ДКС* број 33.

Оливера Кандић била је председник Друштва конзерватора Србије у периоду 1997–2000. године и уредник више бројева Гласника. Она је осмислила рубрику Библиографија конзерватора, која се без прекида реализује од броја 22/1998. Друштво конзерватора Србије доделило јој је 1991. године Награду за исходе у проучавању и истраживању српских средњовековних манастирских целина и за значајно ангажовање у Друштву.

Поводом шест деценија рада Оливере Кандић, Друштво конзерватора Србије издало је 2015. године пригодну публикацију *Јубилеј конзерватора*.

Фотографија Покрајинског
завода за заштиту споменика
културе Петроварадин

„У нежној, женственој фигури Олге (Милутиновић) Брукнер становали су незасит, неуморан и бритак ум, неутажива радозналост, дубоке емоције и снажне страсти. Већ првог дана познанства потпуно су ме опчинили слојевитост и снага њене личности и широк спектар осећања – од заноса, топлоте, радости до дубоке туге, разочарања и беса због немоћи. Изузетно образована, темељна у истраживању, систематична у излагању, јасна у писању и говору, озбиљна у закључивању и синтези, Олга је све то украшавала и бритком чачанском духовитошћу избрушеном војвођанском глагољивошћу. Свака Олгина прича о другима била је занимљива и пријемчива, често врхунска анегдота, никада трач ни обеда. Сву веру коју је стекла васпитањем у свештеничкој кући продубила је и проширила искуством и била највећи верник археологије, заштите, колегијалности и племенитости којег сам упознао у Покрајинском заводу.” — Дејан Р. Радовановић

Олга Брукнер (1930–2018)

Олга Брукнер (рођена Милутиновић) дипломирала је на Катедри за археологију Филозофског факултета у Београду 1954. године, а докторирала 1978. са темом Римска керамика Сирмијума као један од првих стручњака запослених у институцијама заштите споменика културе. Радни век провела је у Покрајинском заводу за заштиту споменика културе, до одласка у пензију 1990. године. Звање конзерватора саветника стакла је 1976. а вишег научног сарадника 1980. године. Изузетан стручњак, веома посвећен истраживачком и научној раду, валоризацију и заштиту појединачних археолошких локалите-

та и целина, од праисторије, преко античког и касноантичког до касно-средњовековног периода, обављала је с великом љубављу. У периоду 1957–1962. године руководила је теренским заштитним истраживањима Сирмијума у Сремској Митровици, учествовала је у изради пројеката конзервације и презентације подних мозаика и комплекса виле рустике на широј територији Сирмијума, радила на заштити археолошких налаза у оквиру вишегодишњих инвестиционих радова: изградње хидросистема Дунав–Тиса–Дунав, одбрамбених насипа на Тиси и Дунаву, заштити приобаља Ђердап I у Ковину, експлоатацији лапора на подручју лимеса цементаре у Беочину, изградњи ауто-пута Београд–Загреб кроз Срем. Једно од најзначајнијих открића је римска гробница у Бешки, чије су фреске конзервирани и презентова-

не према пројекту у чијој изради је активно учествовала. У оквиру редовне делатности Завода континуирано је вршила топографска истраживања насеља у Војводини.

Сарађивала је на другом издању *Енциклопедије Југославије*. Била је председник Античке секције Југославије (1977–1981), члан Издавачког савета САДЈ (1980–1986), члан редакција *Археолошког прегледа* (1959–1990), зборника *Сирмијум и Грађе за проучавање споменика културе Војводине*, те члан Одбора за друштвене науке Матице српске. Диплома са медаљом СДКЈ додељена јој је 1975, следеће године диплома Српског археолошког друштва и 1977. диплома Војвођанског музеја. Награду Друштва конзерватора Србије за целокупан рад добила је 1992. године.

Фотографија
Лексикографског
одељења Матице
српске

„Првобитно свештеник па историчар уметности, најстарији међу нама, лепо је певао црквене песме. На прославама у библиотеци, којих је било много, те песме певао је са Оливером и Миром Гуцу. Били су непревазиђени трио, због којег је Покрајински завод добио назван 'православни'. Других последица у тадашње време комунизма није било. ... И данас католичку цркву у центру града Новосађани зову Катедрала. Нисам упознала никог ко се због тога нервирао више од Петра Момировића. Јер она то никада није била. Ми смо наставили да исправљамо тај нетачни назив, али безуспешно.“ — Донка Станчић

Петар Момировић (1907–1993)

Петар Момировић завршио је Богословски факултет и, касније, историју уметности на Филозофском факултету у Београду. Од 1939. године радио је као професор у Битољу, Ћуприји, Смедереву, Пожаревцу и Алексинцу, а 1947. запослио се у Црквеном музеју Старе цркве у Сарајеву. Средном 1955. прешао је у Покрајински завод за заштиту споменика културе у Петроварадину, где је остао до пензионисања 1977. године. У Заводу је организовао службу заштите и конзервације књижно-архивских

споменика на подручју Војводине и радионицу за конзервацију старих рукописа и старих штампаних књига. Обавио је истраживања и заштиту књижно-архивских споменика на подручју целе Војводине. Прикупио је све записе и натписе по сакралним и ритуалним књигама и споменицима на овом подручју.

Био је дугогодишњи председник Секције историчара уметности Друштва музејских радника Војводине. Са члановима Секције пописао је сликарска и вајарска дела у музејима и галеријама у друштвеном и приватном власништву на читавом подручју Војводине. Написао је низ научних радова у области историје, етнологије, историје уметности, књижно-архивске проблематике и палеографије.

Своје животно дело *Стари српски записи и натписи из Војводине* завршио је 1990, након 22 и по године сакупљања и преписивања са изворних световних и сакралних предмета и споменика. Ово дело садржи 10.141 запис и натпис; први потиче из 1528. а последњи из 1980. године. Нажалост, Петар Момировић није доживео издавање својих записа, јер је 8. јула 1993. године преминуо. Следеће године објављено је двотомно издање *Стари српски записи и натписи из Војводине*, а до 2001. и остала три тома, чиме је по речима Милана Живановића подигао „себи споменик какав се не може платити никаквим благом овог света“.

Фотографија Покрајинског завода
за заштиту споменика културе
Петроварадин

„Сликари и велики конзерватори. Добар човек. Заједно смо радили обнову сликарства Саборне цркве у Новом Саду. Црква је била око годину дана претворена у градилиште. У паузама смо седели на хору и пили кафу. Скеле су биле постављене високо, све до свода, где је обнављао слике Стеве Алексића. Мало-мало силазио је и горе носио неопходну кофу воде. Није успео да ми објасни због чега је одбијао помоћ у овом делу тешког посла.“ — Донка Станчић

Душан Нонин (1924-2001)

Прва знања из сликарства Душан Нонин стекао је у Културно-уметничком друштву „Горан“ у Београду. Академију примењених уметности, Одсек декоративног сликарства, завршио је 1954. године у класи професора Винка Грдана. По завршеном школовању запослио се у Покрајинском заводу за заштиту споменика културе у Петроварадину. Првог јануара 1975. године прешао је у Републички завод за заштиту споменика

културе Црне Горе да би остварио један од највећих подухвата конзерваторске службе уопште, преношење 1.300 квадратних метара живописа Манастира Пиве, а потом се запослио у Војвођанском музеју у Новом Саду. Радио је на откривању римских фресака из 2. века у Сирмијуму, живописима манастира Хопово и Крушедол, премештању Манастира Добрићево у Босни и Херцеговини, као и бројним другим на територији целе Југославије.

Током свог стваралачког века Душан Нонин бавио се и копистиком; чувене су његове збирке копија фресака из Хопова, Крушедола, Пиве, као и римских фресака.

Одликован је Орденом рада III реда, Орденом заслуга за народ са сребрним зрацима, Повељом града Новог Сада, Јубиларном медаљом са дипломом Савеза друштава конзерватора Југославије, Дипломом „Златна форма“ и плакетом и јубиларном дипломом оснивача УПИДИВ-а 1974. године, Дипломом за стваралачке резултате у примењеној уметности 1981, Наградом „4. август“ Скупштине општине Плужине за уметност и конзерваторске радове, Повељом Друштва конзерватора Војводине 1985. године, Наградом Друштва конзерватора Србије 1993.

Фотографија из
приватне колекције
породице Јовић

„Године 1982. обилазили смо Москву и Лењинград. Најнапорнија екскурзија које се сећам. Дневно смо пешке прелазили десетине километара, сумануто јурећи да нам не промакне неки од споменика. Оливера није заостајала иако је већ тада имала проблема са ногама. Некако је стално у тим походима била испред мене, а ја сам се чудила њеној издржљивости. Била је то последица Оливерине непресушне радозналости.“ — Донка Станчић

Оливера Милановић Јовић (1925–2011)

Др Оливера Милановић Јовић дипломирала је на Групи за историју уметности и археологију Филозофског факултета у Београду 1949. године. Докторску дисертацију *Уметност у Бачкој у XVIII и првој половини XIX века – архитектура*, одбрањену на Филозофском факултету у Љубљани 1984. године, објавила је 1988. у Новом Саду, у издању Покрајинског завода за заштиту споменика културе Војводине.

По завршетку студија радила је 1950. године у Повереништву за културу и уметност у Београду на прикупљању оригиналних радова у гипсу вајара Југославије и предавала кратко у Гимназији у Врању. Од доласка у Нови Сад 1951. до одласка у пензију 1990. године радила је као

конзерватор у Покрајинском заводу за заштиту споменика културе у Петроварадину. Посвећена откривању, евидентирању, стручно-техничкој и научној обради, валоризацији и презентацији споменика културе у Војводини, проучавала је фреско-сликарство 16. и 17. века у црквама фрушкогорских манастира. Радила је на прикупљању и публиковању грађе средњовековне архитектуре и архитектуре турског периода, као и на заштити и проучавању грађанске архитектуре 18, 19. и 20. века у Новом Саду, Зрењанину, Суботици и Сомбору.

Била је организатор научног скупа поводом обележавања 500. годишњице Цркве Св. Николе у Старом Сланкамену 1970. године, Југословенског научног скупа о фрушкогорским манастирима *Валоризација и заштита фрушкогорских манастира* 1988. године, као и изложбе о конзервацији иконостаса и цркве у Михаљевцима и конзервацији Манастира Бођани.

Објавила је преко 70 научних радова у стручним часописима и листовима (*Рад војвођанских музеја, Грађа за проучавање споменика културе Војводине, Зборник за ликовне уметности Матице српске, Свеске Друштва историчара уметности Србије, Свеске Матице српске, Дневник*). У оквиру делатности Секције историчара уметности Друштва музејских радника Војводине учествовала је у изради *Пописа сликарских и вајарских дела у друштвеном поседу и приватној својини на подручју Баната, Бачке и Срема*. Била је и дугогодишњи сарадник Матице српске, члан Одбора Одељења за ликовне уметности и носилац почетка пројекта *Уметничка топографија Новог Сада*. Оснивач је и активиста Покрајинског друштва конзерватора Војводине.

За истрајан и успешан рад на изучавању уметничког наслеђа добила је Орден рада са сребрним венцем 1977. и Награду Друштва конзерватора Србије 1993. године.

Фотографија из
приватне колекције
породице Тимотијевић

„Запазио сам Роксанду да је увек седела на истом месту у првом реду. Скромно понашање, пристојно облачење и озбиљно држање. Рекао сам јој: 'Колегинице, ја вас одавно памтим', на шта је одговорила: 'Ја немам ниједан изостанак код Вас'. А у себи сам помислио: 'Што би ова девојка била дивна српска попадија!' Радостан сам што се ова пророчка мисао обистинила.“
— Професор Светозар Радојчић једном приликом испричао Роксандином супругу

Роксанда Тимотијевић (1933–2014)

Роксанда Тимотијевић, рођ. Стефановић, дипломирала је историју уметности на Филозофском факултету у Београду. Првих неколико година радила је у Музеју Крајине у Неготину и Руднику бакра у Мајданпеку, да би 1961. дошла у Призрен. До оснивања Завода 1967. била је кустос Богородице Љевишке, а потом задужена за све споменике те је само повремено одлазила у Љевишку,

када је дочекивала госте града и високе делегације, међу њима и Јосипа Броза Тита са супругом 1967. године. Ипак, пошто је са супругом, протојерејем ставрофором Милутином, становала у порти цркве, њена дужност као кустоса била је условљена и другим посетама споменику. У њиховој кући чуване су и две старије фреске из Богородице Љевишке док нису пренете у Народни музеј. У овој кући породица Тимотијевић живела је до 1990. године.

У Заводу за заштиту споменика културе у Призрену била је задужена за средњовековну баштину, али бавила се и исламским споменицима, углав-

ном турског периода. Евидентирала је и описала цркве и црквишта, односно светилишта призренског краја. Као круна њеног знања објављена је књига *Старине Призрена* (2015, 2020), плод вишедеценијског темељитог истраживачког проучавања споменичког наслеђа, од времена њеног доласка у Призрен 1961. па све до одласка из Призрена 1999. године.

Туристички цвет као најбољи кустос понела је 1990. године, а 1993. добила Награду Друштва конзерватора Србије за допринос у очувању и популаризацији наслеђа.

Фотографија из Зборника
музеја Срема 10, Сремска
Митровица, 2016

„Мирјана Лесек је била изузетан познавалац и посвећени истраживач српске сакралне уметности 18. и 19. века у Срему. Током година стрпљивог и прилежног рада сакупила је и објавила драгоцену архивску грађу која је постала основ за даља истраживања млађих колега – историчара уметности. Полазећи од сопствене преданости раду, подстицала је своје млађе сараднике да остану доследни принципима струке и посвећени очувању вредног културног наслеђа Срема и Војводине.“ — Татјана Јесретић

Мирјана Лесек (1928–2015)

Историју уметности дипломирала је 1956. године на Филозофском факултету у Београду, а дисертацију Барокно сликарство у Срему одбранила 1990. у Љубљани. У Музеју Срема у Сремској Митровици радила је од 1956. до 1976. године. Од 1976. до пензионисања 1993. године била је конзерватор-саветник у Заводу за заштиту споменика културе у Сремској Митровици.

За потребе Завода и Музеја Срема истраживала је манастире, цркве, музеје, галерије, приватне збирке

у Срему и о свему оставила богату фото-документацију. Опредељена за проучавање српске уметности 18. и 19. века на територији Срема, објавила је четвортомно дело *Уметничка баштина у Срему* (2000–2006) као и књигу *Барокно сликарство у Срему* (2001). Коаутор је монографије *Сремска Митровица* (1969) и аутор преко 200 научних радова (*Рад војвођанских музеја*, *Грађа за проучавање споменика културе Војводине*, *Зборник за ликовне уметности Матице српске*, *Зборник за заштиту споменика културе*). Обрадила је низ јединица за Енциклопедију ликовних уметности, *Ликовну енциклопедију Југославије*, *Енциклопедију Новог Сада*, а писала је и поједине одреднице за *Матичин Српски биографски речник*.

У оквиру делатности Секције историчара уметности Друштва музејских радника Војводине активно је учествовала у изради Пописа сликарских и вајарских дела у друштвеној и приватној својини на подручју Срема. Била је члан-сарадник Матице српске и члан Матичиног Одбора Одељења за ликовне уметности.

За истрајан и успешан рад добила је Медаљу Друштва конзерватора Југославије (1985), Медаљу Скупштине општине Сремска Митровица у јубиларној години тетрархије (1993), Златну значку Културно-просветне заједнице Србије (1993), Награду Друштва конзерватора Србије и Јубиларну спомен-медаљу Републичког завода за заштиту споменика културе (1994).

Фотографија Завода
за заштиту споменика
културе Краљево

„Слободан је био један од омиљених сарадника проф. Јована Нешковића, с којим је радио на неколико значајних пројеката. Када смо, као екипа, радили на Старој чаршији у Новом Пазару, долазили смо аутобусом до Краљева, а затим нас је Слободан возио *ладним Ивом* (његов син је тако звао *ладу ниву*). Пауза испод Маглича је била обавезна, уз разговор шта све би требало да се ради на тврђави. Обожавао је спортско летење и направио је прави спектакл у Врњачкој Бањи, када се авионом спустио на венчање младе колегинице која је постајала пападија.“ — Нађа Куртовић Фолић

Слободан Ђорђевић (1943–2016)

Заштита, конзервација и рестаурација културних добара коју је извео Слободан Ђорђевић, архитекта и конзерватор, и данас се на најбољи начин огледа на нашим најзначајнијим споменицима средњовековног градитељства. У Заводу за заштиту споменика културе у Краљеву почео је да ради 1968. године и са Радомиром Станићем, првим директором, стварао историју ове установе. Потом је и сам водио Завод више од две

деценије и оставио неизбрисив траг.

Слободан Ђорђевић уткао је своје знање, вештину и неимарске способности у Ђурђево ступове, Жичу, Куманицу, Бањску, Дубницу код Нове Вароши, Петрову цркву, цркве у Годовику, Шумнику, Бренову, Доцу, Палежу, Милићима, средњовековне градове Маглич, Козник, Сталаћ, Соколица у Остри и Ужице.

Поред ових радова бавио се израдом пројеката и извођењем радова на новим зградама унутар манастирских целина, као што је конак у Манастиру Никољу.

Радове везане за проучавање и кон-

зервацију ових споменика објавио је у више бројева монументалне едиције *Рашка баштина*, коју је са колегама покренуо и приредио за публикавање.

Слободан Ђорђевић био је председник Друштва конзерватора Србије у време кад се прослављало 150 година заштите споменика културе. Друштво конзерватора Србије поделило му је Награду 1995. године за изузетне заслуге у заштити и уређењу средњовековних градова, професионални приступ споменицима које је конзерваторски обрађивао и допринос афирмацији рада Друштва конзерватора Србије.

Фотографија из приватне
колекције породице Пајкић

„Једног лета педесетих година прошлог века Предраг Пајкић је ишао ка Богородичином манастиру у селу Ваганеш близу Косовске Каменице. Пратио је пругу и, када је дошао до тунела, размишљао да ли да га заобиђе или прође кроз њега. Одлучио је да прође кроз тунел, а на половини пута наишао је воз са парном локомотивом. Једва је успео да се склони уза зид са стране. Када је композиција прошла, с олакшањем је изашао из тунела, наставио пут и убрзо стигао до Ваганеша. У селу су га сви запрепашћено гледали, а нека деца су чак бежала. У кући где је требало да преноћи поглед му је случајно пао на огледало а одраз у њему изазвао запрепашћење – лице му је било потпуно црно од гарежи парне локомотиве из тунела.“ — Јелена Давидовић

Предраг Пајкић (1931–2019)

Историчар уметности Предраг Пајкић радио је у области заштите споменика културе непрекидно од 1955. године. Основао је два завода – Покрајински завод за заштиту споменика културе у Приштини и Завод за заштиту споменика културе у Крагујевцу.

У Покрајинском заводу радио је тринаест година и са Миланом Ивановићем утемељио заштиту културног наслеђа на Косову и Метохији. Био је стручњак који је међу првима систематски пописао и обрадио цркве и манастире на Косову и Метохији на-

стале током периода обнове Пећке патријаршије (1557–1776). Евидентирао је око хиљаду споменика културе, обавио 140 уписа културних добара, учествовао у конзерваторским пројектима, и руководио њима, у манастирима Светих Архангела код Призрена и Убожац у Мочару, Цркви Св. Ваведења у Пећану, Цркви Ваведења Богородичиног у Ваганешу, Св. Петра и Павла у Доброј Води. Био је члан редакције и приређивач више бројева часописа *Старине Косова и Метохије*.

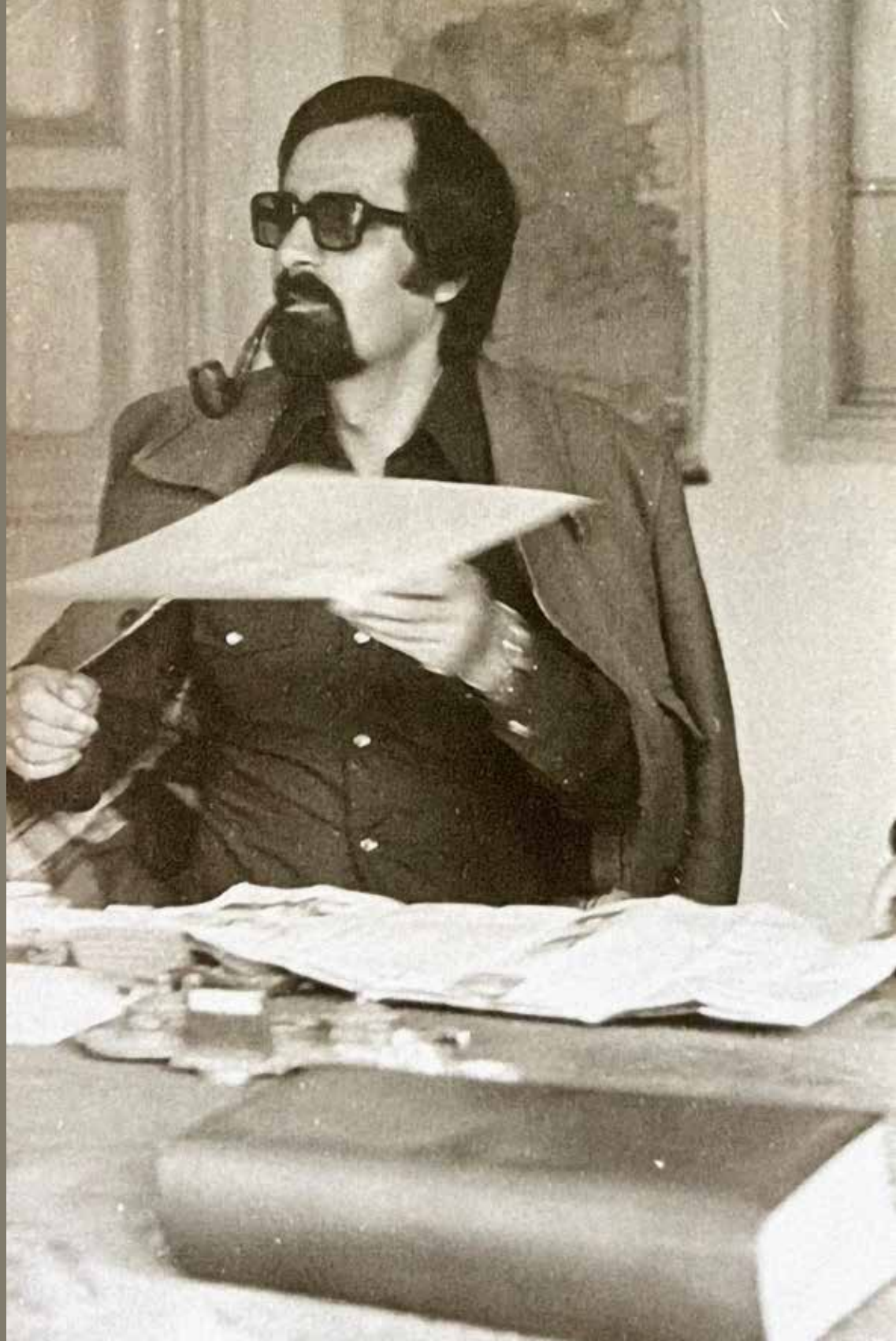
Године 1967. наставља рад у новоформираном заводу у Крагујевцу, где је био директор у два мандата. И на територији Шумадије бавио се евидентирањем, регистравањем и категорисањем споменика културе. Конзерваторски радови у којима је

активно учествовао обављени су у манастирима Никоље у Шаторњи, Јошаница, Благовештење рудничко и Драча, Цркви Св. Николе у Борчи, Цркви Св. Николе у Рамаћи, Маузолеју на Опленцу, Карађорђевој цркви у Тополи.

О културним добрима написао је бројне текстове и издао више пригодних публикација, као што је монографија о *Карађорђевој цркви у Тополи*. Са Боривојем Радићем објавио је 2007. године монографију *Знаменитости Шумадије*.

Друштво конзерватора Србије наградило је Предрага Пајкића 1995. године за вишедеценијски успешан рад у заштити културног наслеђа на Косову и Метохији и Шумадији и Поморављу.

Фотографија из
приватне колекције
породице Радовић

„Начин на који је умео да води младе колеге кроз процес истраживања на неком пројекту за мене је најважнија лекција коју сам научила у професионалном животу. Никада није рекао да сте нешто урадили погрешно, већ искључиво: 'Добро је, али погледајте то још једном'. Увек је био пажљив, стрпљив и бескрајно добронамеран, потпуно свестан своје величине, а у исто време и огромног потенцијала младих људи заљубљених у конзерваторски посао.“ — Елена Васић Петровић

Александар Радовић (1943-2015)

Архитекта Александар Радовић је, паралелно са својим стручним умећем и ангажовањем на заштити и обнови споменика културе, печат оставио и као успешни дугогодишњи руководилац установе заштите, у коју је дошао још као студент. Да ће се бавити конзерваторском струком знао је још на трећој години студија, када је добио прилику да у Заводу за заштиту споменика културе Ниш ради као сарадник. Дипломирао је на Архитектонском одсеку Техничког факултета у Нишу 1970. године, након чега каријеру наставља у Нишком заводу, где остаје све до пензије.

Као конзерватор, али и директор од 1976. до 2004. године, посебно се ангажовао и на решавању проблема са којима се суочавају установе заштите предлажући стратешке документе, радећи анализе и студије за просторне и урбанистичке планове и безусловно подржавајући млађе колеге у њиховим развојним путевима.

У младости се интересовао за фотографију, цртање, израду мозаика, друштвено се ангажовао кроз учешће на омладинским радним акцијама и у многим организацијама.

Спровео је многобројне истраживачке пројекте и конзерваторске радове, попут оних у комплексу Немањиних задужбина у Куршумлији, Манастиру Св. Јована Богослова у Поганову, Манастиру Св. Ђорђа у Темској, Пиротског града, Сокограда. Успешно је презентовао манастирске ком-

плексе у Горњој и Доњој Каменици код Књажевца, истраживао мозаике код Царичиног града, обновио родну кућу Борисава Станковића у Врању, кућу Стевана Мокрањца у Неготину, кућу Стамболијских у Нишу.

Добитник је Борбине награде за архитектуру 1988. године на савезном нивоу у тадашњој СФРЈ, и то за свој најкомплекснији пројекат, за Манастир Св. Прохор Пчињски. Такође, добио је више награда за пројекте на конкурсима и различита признања, посебно од Српске православне цркве и Нишке епархије.

Награда Друштва конзерватора Србије додељена му је 1997. године за плодан стваралачки рад, стручне квалитете и заслуге на афирмацији заштите споменика културе источне и југоисточне Србије.

Фотографија из приватне
колекције породице
Петровић

„Мика је био доста старији од мене и дошао је у Завод много пре мене, тако да је већ био легенда и институција од које сам учила, иако сам ја била руководилац пројеката а он мој сарадник. Негована брада, лула и тотално кул држање, никад повишен тон нити сукоб с колегама и странкама биле су упадљиве одлике конзерватора који се никад није определио између архитектуре и археологије па их је радио с подједнаком страхћу. Најупечатљивије сећање на те његове особине чувам из нашег заједничког рада на снимању манастира у залеђу Будве после земљотреса у Црној Гори. Снимамо Дуљево услед жеге јулског дана у камењару и рушевинама оштећене цркве па правимо паузу седећи на пижуну испружених ногу и опуштено загледи у маслињак. Одједном, прелази нам тамносива танка змија преко ногу, а Мика констатује: 'То је поскок' и наставља да пућка димове из луле. Ја одахнем, шта ћу.“ — Светлана Бакић

Миомир Петровић (1931–2009)

Рођен у Београду, потекао из породице генерала и начелника штабова Дринске и Церске дивизије, Миомир Мика Петровић понео је грађанске вредности и васпитање, префињене манире и знање француског језика, што му је целог живота давало господствен дигнитет. Завршио је Другу мушку гимназију а потом студирао на Архитектонском и Филозофском факултету, Одсеку за археологију. Љубав према овим областима није му дозволила да се у потпуности определи за једну те је заувек остао посвећен обема. Пуних четрдесет година радног века провео је у Покрајинском заводу за заштиту споменика

културе у Петроварадину као архитектонски техничар.

Прво његово учешће на пословима заштите било је ангажовање на ископавању Улпијане 1958. године. Од маја 1959. радио је као сарадник а две године касније и као стално запослен у Покрајинском заводу. У првим годинама рада био је ангажован са архитектом Милојем Милошевићем на снимању и изради пројектне документације за манастире Ново Хопово, Старо Хопово и Раковац. Посебан је његов допринос обнови цркве Манастира Ћипша.

Био је незаобилазан члан екипа које су снимале постојеће стање градских центара Новог Сада, Панчева, Сомбора, Зрењанина, подграђа Петроварадинске тврђаве. Радио је на снимању и обнови споменика оштећених земљотресом у Скопљу 1968. и Црној Гори 1979. године (манастири

Прасквица, Дуљево и Подмаине у залеђу Будве и Св. Стефан).

Друга велика љубав, археологија, одвела га је на рад на заштити Сирмијума, Доње Брањевине, Араче, Вршачке куле, Тврђаве у Бачу. Забележени подаци данас су драгоцени део документације која чини полазну основу нових пројеката.

Резултате истраживања објавио је у *Грађи за проучавање споменика културе Војводине и Раду војвођанских музеја*, издањима Археолошког института, а о реконструкцији маузолеја из римског периода писао је у књизи *Археолошка истраживања дуж ауто пута кроз Срем*.

За свој допринос истраживању, документовању, заштити и обнови културног наслеђа добио је Награду „Радомир Станић“ Друштва конзерватора Србије 1999. године.

Аутор фотографије
Зденко Штрички

„Бела је имао једног сина али је касније 'усвојио' још три: Габора Кернера, Аугустина Јуригу и Анту Рудинског. Током десетодневног боравка у Егеру донео је одлуку да му ја постанем 'ћерка'. Бела и нас четворо били смо пријатељи цео живот. Недавно смо га у Суботици заједно испратили на пут без повратка.“ — Донка Станчић

Бела Дуранци (1931–2021)

Бела Дуранци дипломирао је на Филозофском факултету у Београду, на Одсеку за историју уметности, 1963. године као један од првих војвођанских историчара уметности. У Суботици, где се доселио 1955. године, провео је цео радни век, радећи у више установа културе. Поред тога што је учествовао у развоју и вођењу Градског музеја и данашње Савремене галерије, био је и један од оснивача Међуопштинског завода за заштиту споменика културе у Суботици, одакле се и пензионисао 1984. године.

Афирмисао је сецесију у архитектури код нас као један од првих који су започели проучавање овог стила, и то израдом детаљне студије градитељског фонда Суботице и Палића. У овај задатак упустио се као хонорарни радник у Општинском народном одбору за споменике културе још 1961. године, а студија коју је том приликом израдио допринела је утврђивању велелепне суботичке Градске куће за културно добро.

Бела Дуранци је током свог активног рада, али и након пензионисања, искрено промовисао уметност и културно наслеђе. Отворио је и приредио многе изложбе. Његове публикације, каталози, текстови, студије и предавања остају највреднија заоставштина у конзерваторској и културној делатности. Свој дугогодишњи

рад покушао је да систематизује и сумира у последњем публикованом делу, *Од Бача до Дудове шуме у Суботици*. Богато знање и искуство које је лично преносио колегама, не само у земљи већ и региону, можда су и најзначајнији допринос овог историчара уметности.

Плакета Савеза друштава конзерватора Југославије додељена му је 1965. у Охриду, а Ликовна награда „Нађапати Кукац Петер“ у Бачкој Тополи 1986. године. Добитник је признања „Про урбе“ 1996, а први је страни држављанин којем је додељено признање Министарства за заштиту околине и регионални развој Мађарске. Друштво конзерватора Србије доделило му је Награду за животно дело 2000. године.

педесет
за 50

ОНИ СУ НАС
УЧИЛИ

ISBN-978-86-80200-06-4